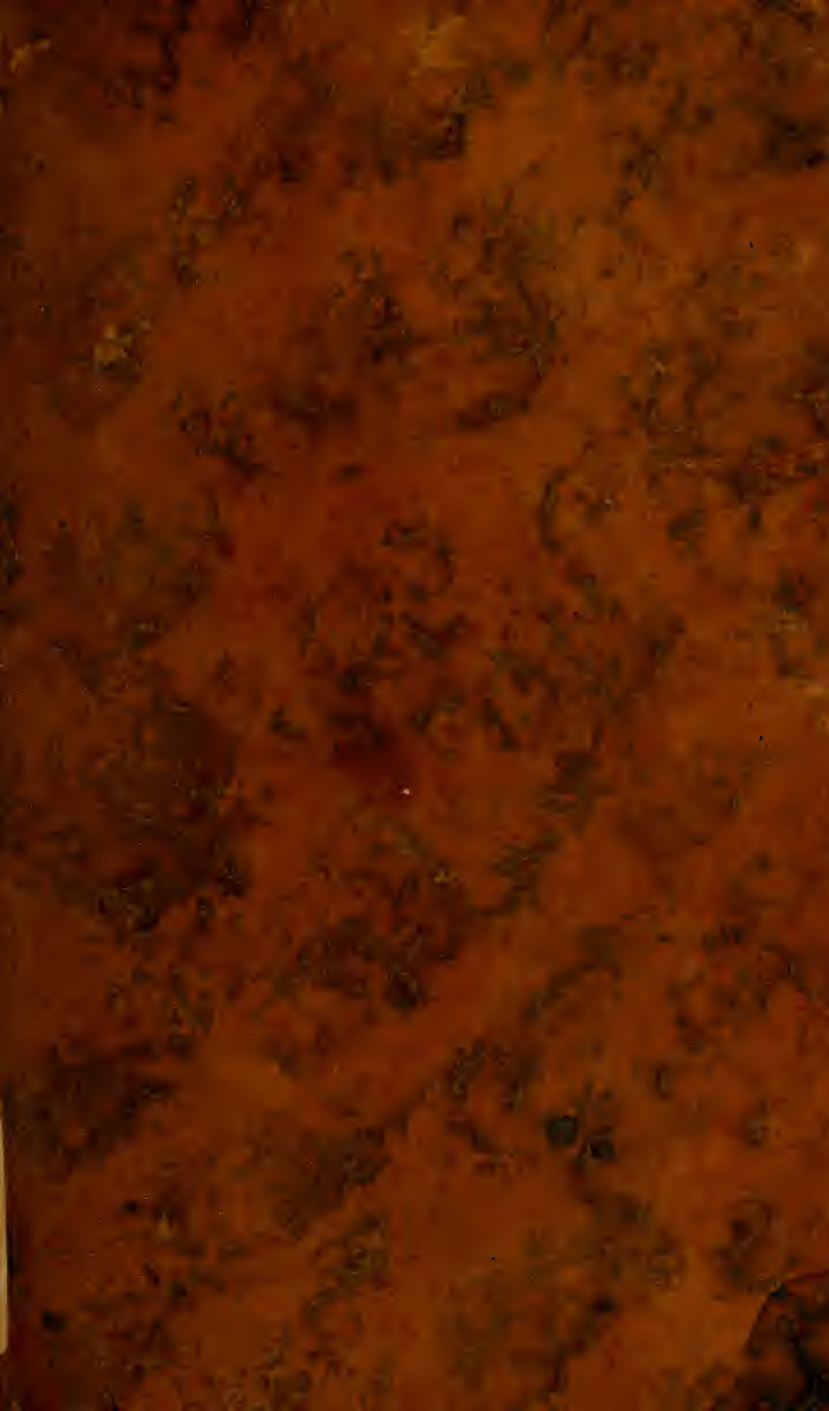

IOANNIS. FREDRICI. SCHREIBER
REGIOMONTANI

OBSERVATIONES ET COGITATA DE PESTILENTIA

QVAE
ANNIS. MDCCXXXVIII. ET. MDCCXXXIX
IN. VCRAINIA
GRASSATA. EST

ADCESSIT. ADPENDIX
CONTINENS
OBSERVATIONES
DE. EADEM. LVE. DE. IISDEM. ANNIS
ODZACOVIVM. VASTAVIT

BEROLINI
APVD. AMBROSIVM. HAVDE
Bibliop. Reg. et Academ. Reg. Scient. priuilegiatum
MDCCXLIV.

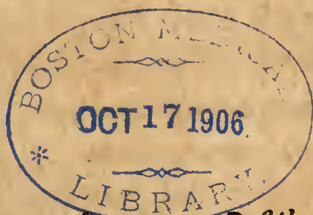

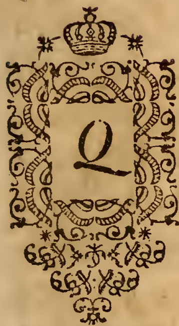
DIOSCORIDES:

Fere plurimorum uenenorum facultates in consimiles effectus corpus tandem deducunt. Quam ob caussam, plerisque communia conducunt auxilia. Varia equidem sunt uenenorum genera: communes tamen, nec ita multi, qui ex iis oriuntur, adfectus.

AVCTOR
LECTORIBVS
SALVTEM. DICIT

Quum Anno 1738. Peſtilentia Vcrainiam inuaſiſſet, primo autumno mihi iniunctum fuit, ut inquirerem ſedulo; an et quae ibi loca ſana eſſent, in quibus, miles, a uictoria redux, hieme, ſtationem facere poſſet. Oppidulum, cuſtodia circummunitum, tunc ſum ingreſſus, in quo conſpexi adoleſcentem, cum carbone peſtilenti modo mortuum. Atque tunc, inter peregrinandum, de miro Peſtilentiae *ingenio prima mentem meam inceſſit cogitatio. Dein Moſcuae aliquamdiu commoratus, obſeruationes, quas Medici et Chirurgi periti, quibus, uel ſanandae, uel auertendae peſtilentiae officium datum erat, ad Illuſtrem tunc Archiatrum, IOANNEM BERNARDVM DE FISCHER, transmiſerant, ex ſingulari*

Eiusdem Beneuolentia, recepi. Eas, quamquam alicubi ſat mancas, ut calamitoſis talibus temporibus euenire ſolet, ordinaui, et Anno 1740. hic in lucem emiſi, una cum Pathologia et Therapia Peſtis, quae a recepta plurimum differebat. Nonnulli Clari Viri, eis lectis, in diuerſa iuerunt; adeoque non inutile fore exiſtimaui, ſi, omnia recogitando, propoſitam ſententiam ulterius corroborarem. Quae cauſſa eſt, ut iterum prodeat illud, quale nunc eſt, ſcriptum. In fine adiunxi Obſeruationes, in Peſtilentia Odzacouienſi *factas, quas GEORGIVS SAMVEL POHLMANN, peritus, probus, et fide digniſſimus Chirurgus, qui tunc peſtiferis medicinam fecit, mecum communicauit. Eas digeſſi eum in ordinem, ut prioribus de* Vcrainienſi *reſpondeant. Petropoli, Menſe Decembre Anni 1743.*

OBSER-

OBSERVATIO I.

Nec in aere, nec in uictu, ulla mutatio sensibilis contigit, quae morbo occasionem praebere potuisset. Adtamen, mense Iunio, febres acutae multae, uariae, denique petechiales. Inerat, in urinis, color, atque habitus cereuisiae albae.

Consectarium 1. Tunc incidit suspicio, eaque non immerito, pestem, *Odzacouii* prius genitam, translatam esse, ope fomitis, in *Vcrainiam*, ubi dira contagia dein serpserunt per incautum uulgus.

OBSERVATIO 2. *Etenim, mense Iulio, usque in hiemem intensissimam, immo alicubi locorum et per eam integram, saeuiit morbus popularis, quem describere, animum induxi, nunc cum signis externis, nunc absque illis. Erant autem illa bubones, cum inguinum, tum axillarum rariores: et paucis parotides; carbunculi; atque petechiae.*

Consectarium 2. Morbus, quem descripturus sum, est pestilens, uel ipsa pestis, prout

omnes ſcriptores de *Peſte* utrumque morbum depinxerunt.

Obſeruationes, quae ſequuntur, ad declarandum, aliquo modo, naturam peſtilentis ſeminii, adiungo.

OBSERVATIO 3. *Nonnulla loca paludoſa, infectis locis propinqua, impune incolebantur. Contra; fuerunt loca, ab infectis, magno interuallo, remota, ut et in alto conſtituta, quae eadem uexabat aegritudo, intermediis ſaniſſimis.*

OBSERVATIO 4. *Noui pagum populoſum, in quo, rebus illico rite diſpoſitis, ſaltim duo homines, illo morbo, ceciderunt, media hieme.*

OBSERVATIO 5. *Retulit Chirurgus, fide dignus, ſe, in locis infectis, nullas aues obuolitantes obſeruaſſe. Ipſis autem usque ſupernataſſe nebulam, uel ſereno coelo. Medio menſe Septembre, ipſa meridie, dum omnino ſudum eſſet, ingreſſus ſum oppidulum, per tres menſes clauſum, in quo conſpexi adoleſcentem, modo mortuum cum carbunculo; atque ſimilem notaui nubeculam. Hanc ſemper adfuiſſe, et incolae, et cuſtodes teſtati ſunt.* In peſte Nouiomagenſi, aues ſilueſtres defecerunt, nidis, pullis, atque ouis deſertis. ISBRANDVS DE DIEMERBROECK *de Peſte L.I. C.IV. VI.*

Conſectarium 3. Videtur ex his, nec non ex *Obſeruatione 3. et 4. Adpendicis*, certo ſequi, quod ſeminium peſtilens aeri uere inſit.

OBSER-

Observatio 6. *Nonnulli aegrotare inceperant, cum anxietatibus inexplicabilibus ad praecordia, dolore laterum, aeſtu interno: rubore uultus, ac tantis deliriis, ut furibundi fierent. Hi moriebantur, die ſecundo uel tertio. Qui poſt talia fata ſecabatur, oſtendit pulmones, paruis, liuidis, maculis obſitos.*

Conſectarium 4. Seminium peſtilens, cum aere inſpiratum in celluloſam pulmonum fabricam, effecit tenerrimarum arteriolarum ſanguineam inflammationem, quae, duobus uel tribus diebus, finiit in gangraenam, et ſphacelum ipſorum.

Conſectarium 5. Adeoque illud ſeminium habuit indolem, uel cauſticam, uel adſtringentem, uel coagulantem.

Conſectarium 6. Nil obſtat, quo minus putemus, ſeminium peſtilens, una cum particulis aereis, intrare poſſe collocatas in balneo uaporoſo pulmonum uenulas, quarum auxilio, perueniat in uias communes ſanguinis, atque ita cum ſanguine ad cerebrum, ad axillarum glandulas, uel alia loca; ibi effecturum deliria, vel ſopores; hic tumores glanduloſos. Sed, in cauitatibus, uenarum pulmonalium, cordis ſiniſtri, atque aortae, potius pati uidetur a torrente ſanguinis, quam aliquid agere. Nullum enim agendi ibi habet tempus.

Observatio 7. *Chirurgus non timidus, et qui iam diu peſtiferis opem tulerat, manubrium*

 ſcal-

ſcalpelli in noſocomio incaute ore tenens, quo modo bubones aperuerat, et carbunculos ſcarifarat, domum reuerſus, mox nauſeauit, tandem bubonibus inguinum correptus eſt, quibus apertis et fluentibus, conualuit, ſed ſero.

Conſectarium 7. Seminium peſtilens cum humoribus oris quandoque ingreditur uentriculum, tuncque hunc primum adoritur.

Conſectarium 8. Pus atque ſanies bubonum et carbonum peſtilentium, in uiuo corpore recens apertorum, habent ſeminium contagioſum.

OBSERVATIO 8. *Mulier marito, lue peſtis contaminato, in eodem lecto, per omnem morbi decurſum, impune adcubuit. Filia eius, cum carbone, die morbi quinto, obiens maniaca, matrem momordit ad pectus, ut demorſa cutis mordentis dentibus inhaereret. Vulneri mater adplicuit roob ſambuci, cotidie renouatum; eo ſucceſſu, ut uulnus, intra nouem dies, conſolidaretur, ipſa ſemper ſaniſſima. Haec contigerunt, quo tempore in uigore conſtituta fuit peſtis.*

Conſectarium 9. Non eſt uero ſimile, ſeminium peſtilens imbibi uenis abſorbentibus cutis, et, per eas, deferri in corpus humanum, quando peſtis eſt in augmento, uel uigore; niſi eae redditae fuerint bibaces, per uenae ſectionem, uel per purgans atque laxans medicamentum. Id perſuadent creberrimae obſeruationes, quas adducit

ducit I. de DIEMERBROECK in *Tractatu citato*, ubi homines, quibus, licet abundantibus bono ſanguine, et uenae ſectioni adſuetis, tempore uerno, et peſtis, ſanguis emittebatur, mox conceperunt morbum contagioſum, et ſunt mortui; dum famelicae uenae hauſerunt uenenum peſtilens. Adparitiones, quae initium ac progreſſum huius morbi comitantur, quando quis tunc adfligitur, idem euincere uidentur. Nulla proſtat obſeruatio, morbum peſtilentem, *in illo uigore Peſtis*, uel in uno homine incepiſſe, cum aliquo morbo externo. An abſorptionem illius ſeminii in uenas cutaneas uetat ipſa ſeminii natura, tunc actuoſiſſimi (*Conſect. 5*)? Sed, quae uenae ad loca, cute orba, ubi epithelia, collocatae ſunt, eae uenenum hoc facillime inſpirant, in primis, quando ſumma tenſione orificia ipſarum patula maxume omnium hiant; uti fit ad glandem colis, dum uir cum peſtifera femina coit; et ad mammarum papillas, dum lactans infans nutricem ſuam inficit: uti *Obſeruatores* teſtantur.

Conſectarium 10. Seminium peſtilens non uidetur ineſſe ſaliuae hominis, peſte correpti, quamdiu illa aerem oris, ſibi admixtum, nondum habet. Nullus enim fit morſus, ſine aliqua ſaliuae expreſſione, uel inſitione cuiusdam humoris oralis in uulnus. An potius hic adtendenda ſunt, quae in antecedente *Conſectario* adduxi?

OBSERVATIO 9. *Mater, peste infecta, exstinguebatur, die morbi sexto, cum haemorrhagia narium, sine ullo alio signo. Haec, per quatuor morbi dies, lactarat infantem saluum superstitem. Pluries obseruatum, nutrices, peste infectas, infantes lactasse, sine ullo horum detrimento.*

Consectarium 11. An seminium pestilens iners reddi potest, oleo lactis obuolutum? Enimuero, illud inesse lacti, probat I. de DIEMERBROECK, qui *L. IV. Hist. XXVI. l. c.* narrat, *lactantes infantes mortuos esse, una cum infectis matribus: immo, infantibus mortuis, quoque periisse iuniores caniculas, quas nimis repletis mammis exsugendis admouerant.* Quo tempore pestis perfecte grassabatur, modus contagii se habuit, sequentem in modum; non tamen adtendendo adcuratae successioni *symptomatum*, quam in obseruatis desideraui.

OBSERVATIO 10. *Horripulatio, frigus. Tunc pulsus tardissimus, debilis. Post calor et aestus. Pulsus durus, ac velox. Anxietas. Palpitatio cordis. Deliria; aliis sopor. Lassitudo omnium membrorum. Pressiones, atque ardores circa scrobiculum cordis. Nausea, quandoque uomitus biliosorum, atro-uiridescentium et foetidorum. Qui uero non uomuerunt, illi similia deiecerunt.*

OBSERVATIO 11. *Quibus ita infectis, primo die, radix ypecacuanhae, aut et vitriolum album,*

album, exhibebatur: iis pulſus mox in febrilem tranſibat, et, die morbi quarto uel quinto, oriebantur bubones aut carbunculi. Enimuero, qui, eo ipſo die, uomitorii auxilio non fruebantur, his, die ſecundo uel tertio, priora irritati uentriculi ſigna augebantur omnia (Obſ. 10.) Poſt emeticum, talibus aegris die tertio forte datum, hi exſtinguebantur, die quinto uel ſexto, cum conuulſionibus, et petechiis nigris in agone.

Conſectarium 12. Seminium peſtilens, per aera diſperſum, eſt tenuiſſimum, fracidiſſimum alcali. Hoc ſatis patet ex pluribus obſeruationibus. Ex adparitionibus morbi: nauſea, uomitu, deiectionibus bilioſorum ac foetidorum (*Obſ. 10.* et *Obſeru. 6.* (b. c.) *Adpendicis*). Ex haemorrhagia narium rebelli, ſanguine per alcali diſſolutiſſimo (*Obſeru. 9.* et *Obſeru. 6.* (m) *Adpend.*) Ex ortu morbi (*Obſeru. 1. Adpend.*) Ex corruptione inſtrumentorum (*Obſeru. 3. Adpend.*) Ex fine furoris peſtilentis poſt terrae motum (*Obſeru. 4. Adpend.*), ſi ille ſit ab exploſionibus ſulphureis ſub terra, unde ſpiritus ſulphuris paratur, deſtructor alcali. *In Peſte Nouiomagenſi, anhelitus ualde foetens, quaſi carnium putreſcentium foetorem olens, obſeruatus eſt.* I. de Diemerbroeck l. c. L. I. C. XV. *Quam noxius ibi fuit aquae ſaponatae foetor, in qua ſordida linteamina lota fuerunt! Qui, in domo prius ſaniſſima, corripuit plures, dum omnes originem morbi foetori adſcripſerint. Ab eo nauſeam et uomi-*

uomitum similiter passus est ipse de DIEMERBROECK l. c. L. II. C. III.

Consectarium 13. Hocce seminium summae acrimoniae, uentriculo, cum saliua, cibo et potu (*Consect.* 7. et *Obseru.* 6. (a) *Adpendic.*), forte receptum, copiosiores et nudiores ad huius orificium sinistrum positos neruos primum adficit, et, die secundo vel tertio, ipsum uentriculum perfecte inflammat, humoribus, uentriculo et intestino duodeno propriis, in subitissimae putredinis societatem simul raptis. Illud orificium est locus, ubi, in Peste, reperiuntur carbunculi. I. de DIEMERBROECK *l. c. L. IV. Hist. XV.*

Consectarium 14. Ventriculo ita adfecto, facillime adficiuntur diaphragma; eius neruus sinister; cor; pulmones. Inde, a solo uentriculo adfecto: *Palpitatio cordis*; *Anxietas; Alterationes pulsus*; *Lipothymiae; Syncope.* Quo unico non animaduerso, Optumi Viri dixerunt, cor, principio Pestis, fere semper impugnari: id quod fieri posse repugnat (*Consect. 6.*). Inde damnosum in Praxi manauit praeiudicium; *uomitoria in Peste nihil ualere;* quae tamen admodum ualent (*Obseru. 10. 27.* et *Obs. 13. Adpend.*), principio morbi; *cor liberandum esse ab hoste*, commouendo omnes corporis humores per alexipharmaca ac sudorifera, calida, stimulantia; quae uti nullis malignis febribus bona, in Peste eo peiora sunt, quo haec ceteras malignas, malignitate, antecellit.

Consecta-

Consectarium 15. Seminium pestilens, uentriculo conceptum, uomitu cito prolecto, debilitatur, sed totum non tollitur. Etenim, post uomitum artificialem, ilicet excitatum, minor metus mortis, atque symptomata omnia leuiora (*Obseru. 11. 14.*). Ipse adeo minuit uirus seminii. Quia tamen bubones et carbunculi nihilominus enati, qui omnes seminio contagioso non carent (*Consect. 8.*), ipsum seminium, per uomitum, integre non tollitur.

Consectarium 16. An ad intelligendum qualitates eiectorum uomitu (*Obseru. 6.* (o) *Adpend.*), facit experimentum GEORGII BAGLIVI, ubi recens uitulina bilis, mixta cum oleo tartari per deliquium, dedit concretum, offam albam, quae in reliquo liquore, hinc inde ueluti diuulsa, innatauit? Mihi haec res non liquet, dum ex miscela bilis uariorum animantium cum eodem corpore, uarium mixtum fieri soleat.

OBSERVATIO 12. *In cadaueribus horum, quos pestis iugulauit, uesicula fellis tumens uisa, felleque fluido, flauescente, repletissima. Flauescebant similiter partes, eidem vicinae.*

Consectarium 17. Seminium pestilens, uentriculo haustum, in uigore pestis, proserpensque citius in duodenum intestinum, ubi simul bilem mutat (*Consect. 13.*), absorbetur uenis, in uentriculum et duodenum patulis, harumque auxilio, humoribus circulantibus immiscetur. Dum

enim

enim calor ventriculi, in corpore humano ſano, ad thermometrum STEPHANI HALES, eſt graduum 64, calor ad ſuperficiem cutis tantum habet 54. gradus. *Vegetable Staticks Experim. XX.* Penſilis uentriculi uenae bibulae, ad bibendum, ſi quae, quam maxume adſuetae, inſuper in continuo motu ſunt conſtitutae. Quare abſorbtio ſubtiliſſimi miaſmatis in venas, illis de cauſſis, eſt in maiore ratione in uentriculo, quam in cute. Neque uirulentia nimia miaſmatis ingreſſum in ventriculi uenas ita impedit, ut in uenas cutis (*Conſect. 9.*). Etenim imminuta eſt in uentriculo, tam per aquam humorum oris et uentriculi, quam per ſales nitroſos, qui illis ipſis humoribus inſunt. Ex quo etiam intelligitur poſſibilitas abſorbtionis in pulmonum uenulas (*Conſect. 6.*)

Conſectarium 18. Spiritus peſtilens adeo per hanc uiam ingreditur *Venam portarum*, cuius praecellenti robore intime permiſcetur cum adfluente undique ſanguine; cum fluidiſſimo lienis; cum pingui omenti; cum acriori inteſtinorum. Vnde (*Conſect. 12.*) non poteſt non naſci degener bilis, atque fluidiſſima: atque rareſcens, quae, per ueſiculae tunicas transſudando, propinqua inficit: et quae copioſe influit in inteſtinum duodenum. Sic intelligi poſſe uidentur uomitus et deiectiones bilioſorum ac foetidorum in hominibus, qui miaſma peſtilens uentriculo ceperunt (*Obſeru. 10.*) Vt et bilis, uomitus

tus initium uel finem comitata *Obſeru. 6.* (o) *Adpend.*).

Conſectarium 19. Atque ita *Bilis* eſt ille liquor humanus, cui caracter peſtilens omnium profundiſſime impreſſus eſt: ſiue conſideres eius naturalem in alcali procliuitatem, ſiue ortum in homine peſtifero, ex multiplici ſanguine, iam mutato per ipſum ſpiritum peſtilentem, omni ſua ui inexſiſtentem, et perfecte commixtum particulis ſanguinis. Hoc confirmatur experimento DEIDIER, qui peſte bubonacea ac carbunculoſa uiuos canes adfecit, uenis ipſorum iniiciundo bilem, aqua dilutam, de folliculis peſte demortuorum.

OBSERVATIO 13. *Peſte iam inualida, ut perpaucos tantum corriperet, ſicque fere ſporadica dici mereretur, qui ea adficiebantur, ſe omnino habebant, ut ſani. His derepente oriebantur bubones, aut carbunculi, aut utrique. Aſt febris omnino nulla.*

Conſectarium 20. Adeoque ſeminia peſtilentia, gradu uirulentiae, inter ſe differunt. Aliud miaſma eſt magis alcalinum; aliud minus (*Conſect. 12.*). Adtamen utrumque peſtilentiae ueneno eſt tinctum.

Conſectarium 21. Pro hac diuerſitate miaſmatum, ipſae Peſtes inter ſe differunt. Alia *Peſtis* eſt magis maligna; alia minus.

Conſectarium 22. Conſtat ſimul certiſſime, in *Peſte* non multum maligna, ſeminium huius

non

non adeo alcalinum, introire uenas cutis, atque in corpore humano morbum pestilentem inchoare, cum aliquo signo externo. Idem illud seminium, eo tempore, sine damno deglutitur, quoniam in uentriculo corrigitur per ea, quae in *Confectar. 17.* adduxi, ut intus nocere non possit.

OBSERVATIO 14. *Peste in statu constituta, quibus bubones ante duri, aut carbunculi, die morbi quinto, in suppurationem tendebant, ac postea suppurabantur; in iis omnia leuiora fiebant; et denique conualescebant omnes, interuallo hebdomadum quinque uel sex, abscessibus recte diuque fluentibus.*

Quos per parotidas iudicatos notarunt, illis, ad haec loca, nascebantur ueri carbunculi, uel parotides in cancros mutabantur. In cadauere adolescentis, die morbi quinto, exstincti, lustraui uerum carbonem, ad locum sinistrae parotidis. In alio, similiter iudicato, obstructio parotidum degenerauit in ulcus cancrosum, per aurem integram et dimidiam maxillam serpens. Eo exscisso, sanabatur aeger.

OBSERVATIO 15. Initia, incrementa et status *carbunculorum* docent sequentia:

Sub cuticula promicabat punctum rubrum, quod totius carbunculi centrum postea futurum. Illi circumposita liuebant, infectione in omnem ambitum sensim latescente. Tandem nigricabant, atque tumebant. Sicque toti carbunculo nascebatur

figura

figura fere elliptica, cuius circumferentia rubra, papulis interſtincta.

Nonnumquam puſtulae cum apice albido elatae, quas iuraſſes uariolas, ſerpebant in latum, tandemque mutabantur in carbunculum uerum, eumque vitae proficuum.

Exciderunt autem integra ſcrota ſphacelata maribus, aliaque cineritia, ad librae pondus. Immo uero ad hypogaſtrium exciſus carbo, ¾ librae pendens, ut inteſtinorum motus periſtalticus cerneretur: aegro adtamen perſanato. Plerumque inſederunt loca cutanea, obducta clauiculae; ſpinae dorſi; rotulae; ac parti ſuperiori et poſteriori tibiae; nec non abdominalibus, ſupra annulum, uerſus lineam candidam. Per ipſorum anatomen conſtitit, omnia, inter muſculos et cuticulae ſuperficiem interiecta, fuiſſe mortua.

In *Peſte Nouiomagenſi*, carbunculorum ſimillimus fuit ortus. *I. de* DIEMERBROECK l. c. Lib. I. Cap. VII. *Annot. VIII.* Nec non; in *Odzacouienſi (Obſeru. 8. Append.)*

Conſectarium 23. Carbunculi externi, morbi cutis, fiunt, dum ſeminium peſtilens infertur tunicae celluloſae uaſis. Vti enim illa per corpus uniuerſum diſtributa eſt: ita et carbunculi nusquam non fiunt. *(Obſeru. 8. Appendic.)* Vti eadem fabrica flatui facillime cedit, niſi in uola manus et planta pedis, ſiue, *ob ſingularem duritiem et craſſitiem eius*, ſiue, *quod ibi magni,*

 conti-

continui, pinguedinis globuli in areis retis cuiusdam tendinei firmiter continentur, unde aer, tunicam cellulosam immaniter expandens ubique, his tamen duobus locis excluditur. MERY *Hist. de l'Academie Rojale des Sciences* 1713: ita haec duo loca numquam patiuntur carbunculos (*Obseru. cit.*)

Consectarium 24. Seminium pestilens, uentriculo immissum, debilitatum uomitu, et denique illatum humoribus circulantibus, congregatur, ope naturae corporis humani, in locum omnium maxume cedentem, id est, tunicam cellulosam semper; unde migrat uel in loca cutanea, unum, uel aliqua, quae enecat, donec, suppuratione, arte promota et continuata, salubri euacuatione eiiciatur, cum omni sua praua sobole; uel in glandulas serosas parotidum, maxillae inferioris, ceruicis, alarum et inguinum; simili modo, ibi exterminandum. In peste bubones interna a ueneno praeseruant. Sic omnes scripserunt de *Peste.*

Consectarium 25. In loco carbunculi, est obstructio maiorum uasorum, quibus membrana cellulosa eius loci donata est, facta a seminii prauis effectis in humores, una cum ipso eo delatis. Etenim carbunculi ortus profundior est (*Obseru. 8. Append.*). Inde uasa minima, ad superficiem conterminam externam euntia, et comprimuntur, et inaniuntur, et abscinduntur. Sicque intelliguntur phaenomena: Vesicula ab effusis humo-

humoribus ex ruptis uaſculis: Rubedo, liuedo, nigredo; Subſidentia centri; Papulae in circumferentia; Tegumentorum communium mors; et ab aere factitio ex ſtagnantibus putrefactisque, tumor flatulentus. Qua de cauſſa, membrana celluloſa tota flatibus repletur. Vti clare adparuit in peſſimis variolis, ſuppuratione ipſarum abſoluta. IOANNES FRIDERICVS HERELIVS *de uſu primario pororum corporis humani.*

OBSERVATIO 16. *Qui carbunculi non fiebant carbones, lateſcendo; ii, ut et carbones bruno-rubri, lethales fuerunt, die ſecundo uel tertio, cum petechiis.*

Quibus, die quinto, bubones ad ſuppurationem non uergebant, eos adfligebant tenſiones inguinum, inſtar tenſae chordae; unde aegri, ſic adfecti, fere claudicabant: et bubones profunde tumentes; atque eodem, uel die ſequenti, deturpabant petechiae, liuidae, atrae, lethales. Pauciſſimis bubones reſoluebantur. Poſtquam in his morbus per nouem dies decurrerat, ardores ſentiebant per totum corpus, praecipue ad lumbos uel brachia, tumque uel pes uel brachium moueri non poterat. Tunc, poſt decurſum aliquot horarum, efferebantur puſtulae, cum apice albido; quae ſi ſerpendo degenerabant in carbunculum, bonum. Sin minus; moriebantur, die nono, uel tertio et decimo.

 Con-

Confectarium 26. Nisi seminium pestilens, receptum in humores corporis humani, per huius naturam amandetur, et cum prauis suis effectis omnibus colligatur ad loca descripta in *Confectar. 24*, ibique sistatur; illud cum cohorte sua dispersum per *minimas*, *subtiles*, *tomentosas*, *tenues*, *cutaneas arteriolas*, quae tanta copia papillis cutis datae sunt, illas obstruendo, dilatando, uel perrumpendo, lethales ubique producit *petechias*, quod pars papillarum neruea inde non adfici non possit. Inde toties adfecti cerebri signa; Deliria; Mania; Conuulsio. Ex *sexcentis peste laborantibus, uix unus emergit, cui talia in cute exanthemata.* I. de DIEMERBROECK *l. c. Lib. I. Cap. XIV. Nota 7.*

Confectarium 27. Dum ex his ipsis arteriolis uasa perspirantia exeunt; non uana spes est, per *perspirationem* uel *sudorem* expelli posse seminium pestilens: uti omni tempore fuit creditum. Enimuero hoc efficere uelle per usum repetitum stimulantium ac ualidissimorum sudoriferorum, hoc saepe est efficere lethales petechias, quas tunc, praeiudicio conformiter, tribuerunt malo, medela maiori, dum haud dubie id, quod tunicae cellulosae inhaerens, fecisset carbunculos, aut bubonas, nunc, ui sudoriferi, adactum in tenerrimas cutis arteriolas, lethales produxit petechias. Nam resoluti humores, in aliena loca pulsi, acerrimique, comprimunt

primunt et adurunt tenerrima uaſcula, pulpamque medulloſam papillarum cutanearum.

Conſectarium 28. I. DE DIEMERBROECK *l. c. L. IV. Hiſt. XXXII.* ſcribit, *ſe reperiſſe in peſtiferorum cadaueribus, quod exanthemata haec oriantur a perioſtio uel tendone alicuius magni muſculi, donec in cute terminentur, figura pyramidis;* nec non, IACOBVM BONTIVM *ortum illorum ab ipſis oſſibus deriuaſſe.* Hi fuere trunci tumefacti neruorum, in papillas cutis finientium, quae, morbo et frigore, pyramidalem figuram nanciſcuntur. IACOBVS BENIGNVS WINSLOW *Expoſition Anatomique de la ſtructure du Corps Humain. Des Tegumens. ʃ. 10.*

Conſectarium 29. Maculae liuidae pulmonum, ab immiſſo in ipſorum fabricam celluloſam ſeminio peſtis, ſecundum *Obſeru. 6.*, ſunt petechiae pulmonales, effectae per idem ſeminium.

Conſectarium 30. Conuulſiones ac petechiae, die morbi quinto uel ſexto lethales, poſt emeticum, die morbi tertio deglutitum (*Obſeru. 11.*), partem debentur copiae miaſmatis hauſti, ac, integra ſua ui, humoribus immiſti (*Conſect. 17.*), et adacti in minimas arteriolas cutis (*Conſect. 26.*); partem emetico, inflammatum ventriculum (*Conſect. 13.*) in gangrenoſum ocyus mutanti. Hic videtur eſſe caſus, ubi carbunculi fiunt in uentriculi tunicis (*l. c.*).

Confectarium 31. Bubones profunde tumentes ſunt glandulae inguinales imi ordinis, inter faſciae latae membranam et muſculos ſiti, infarctae ſero ſanguinis coagulato, uel uiſcido, una cum incola, ſeminio peſtilentiae (*Confect. 8.*). Adeoque ille conatus in excernendum non ſufficit. Sed bubones ſaluberrime iudicantes (*Obſeru. 14.*) ſunt glandulae inguinales omnium ordinum, ſimiliter adfectae.

Confectarium 32. Seminium peſtilens, *bubones* efficiens, nil uidetur mali patrare in ſyſtemate ſanguineo, ſed in ſeroſo coagulare proprium illi humorem, et ab eo irretiri uiciſſim. Inde uirium defectus, quaſi ab aucto corporis pondere (*Obſ. 6.* (d) *Adpend.*) Quod *carbunculos* efficit, uidetur ſiſti ad ſubcutanea uaſa (*Confect. 25.*). *Petechiae* fiunt, dum ſubtiliſſimum uenenum tranſit in minimas cutis arteriolas, cum ſolutis ſanguinis particulis (*Confect. 26.*).

Confectarium 33. Glandulae ſeroſae conglobatae, molles, in tunica celluloſa usquequaque cedente ſitae; colli, axillarum, ſed in primis inguinum, ſunt locus aptiſſimus, ſummeque innoxius, ſeminio peſtilenti recipiundo, denique excludendo, ita quidem, ut, ubi natura non ſufficit illi, in omnes inguinales pellendo, ſemper tamen obſtruat infimas, usque nitendo in altius ſitas. Namque tenſiones inguinum et chorda tenſa notant, uaginam tendineam femoris inflammari a ſero ſanguinis uiſcidiori, atque ipſo ſeminio.

Con-

Consectarium 34. Seminium pestilens in genesi bubonis inguinalis perfecti, quo tempore pestis furit, ab intimis corporis extrorsum pellitur (*Consect. 9.*); primum infarciendo glandulas descriptas infimas; (2) medias, inter duplicaturam fasciae latae: (3) externas, quae inter pinguedinem & primam eiusdem fasciae lamellam collocantur: uel omnes infarciendo, eodem quasi tempore, adtamen semper, seruato illo ordine. Quo tempore Pestis inualida, bubo augetur, modo contrario, ab exterioribus introrsum (*Consect. 22.*).

Consectarium 35. Simul perspicitur, quantum praesidium sit positum in magnitudine ipsius naturae, pro felici persanatione pestis.

Consectarium 36. Bubones sponte resoluti non possunt denotare, nisi debilitatem ueneni, copiamque fluidioris lymphae; quae illud diluendo plane eneruet.

Consectarium 37. Compactiores glandulae conglomeratae, Parotides ac Maxillares, seminio capto extricando longe ineptiores sunt, et locus numquam carens discrimine. Interim, in hoc falsus est FRANCISCVS DE LE BOE SYLVIVS, quod illas non admiserit bubonum pestilentium sedem. *Prax. Med. Adpend. Tract. II. §. 461.*

Consectarium 38. Miasma pestilens, humoribus corporis humani uiui receptum, per huius naturam ita non mutatur, quin aliquas, defi-

nito ſemper modo, nocendi dotes retineat, donec alicubi congregatur totum. Hoc qui negat, dicat; cur in inſitione peſtis, in canibus, ope bilis ueſicariae peſte demortuorum, per experimenta DEIDIER: ut et ab exhalante ſpiritu ſilueſtri de bubonibus et carbunculis apertis (*Obſeru.* 7.), formentur praeciſe bubones atque carbunculi? Immutabilis haec natura per corpus humanum, ineſt et ceteris contagioſis miaſmatis.

Conſectarium 39. Ea de cauſſa, in Peſte, nulla fit coctio morbidi: ſola euacuatio critica, ſenſibilis, uel inſenſibilis. Vti in omnibus contagioſis ac malignis morbis.

Conſectarium 40. Innotuerunt plura contagioſa miaſmata omnia, definito quodam modo, damnoſa. Et dantur malignitatis gradus in acutis, uti uel in ipſis peſtibus (*Conſect.* 21.). Adeoque eſt oppido falſa ſententia *Pathologi;* introcepto forte ſtimulo, ab eodem, in corpore animali, ſaltim patrari effecta quaedam determinata, ſtimulo interim ſic mutato poſito, ut ſtimulus eſſe deſinat; quum e. g. in peſte bubonacea atque carbunculoſa, uariolis, atque lue Celtica, ſingulare ſingulis ſeminium, per determinata quaedam ab ipſo in animali effecta, per huius naturam, omnino perſtare tenax caracteris gentilitii ſit clariſſimum: inque aliis febribus, uere malignis, nil repugnet, ineſſe ipſis ſeminium proprium, magis uel minus ſtimulans, hos uel illos humo-

humores, plus, minus, uel non adficiens; per haec, non alia, loca excernendum; uti e. g. pestis bubonaceae atque luis uenereae miasmata Systemati seroso infensa sunt; et ambo per inguinales glandulas, si non integre, saltim ex parte, se expelli patiuntur: atque illud praeterea bili se sociat *(Consect. 18. 19.)*, sed saliuam forte renuit, uel non adficit *(Consect. 10.)*, saltim per eius fontes eiici non consueuit *(Consect. 46.)*.

OBSERVATIO 17. *Terror interfecit plures, ineuitabilis mortis certissimos. Quidam, post leuem dolorem capitis, ueste emortuali, die tertio, sponte sumta, eodem, placidissime sunt exstincti, absque ullo signo externo. Hi mente recte ualuerunt usque ad ultimum. Aliis horum uel nigricantes uariolae* (epinuctides, uel nigrae phlyctaenae HIPPOCRATIS) *circa scrobiculum cordis; uel profundiores tumores inguinum.*

Consectarium 41. Quicumque his genuinis miasmatis pestilentis filiis, solum terrorem genitorem constituunt, hi aeque falluntur, ac illi, qui solum terrorem pestis caussam adlegant. Legant *Consectaria 38.* et *40.* Obseruationes sequentes ostendunt, quaenam corpora pesti capiundae magis uel minus apta fuerint.

OBSERVATIO 18. *Et senes multos pestis peremit, sed sine bubonum aut carbunculorum adparitionibus.* Vide *Consect. 35.* *Ast infantes,*

octo annis iuniores, uix tetigit. Omnium maxume sunt passae mulieres, atque uiris maturae uirgines.

OBSERVATIO 19. *Vino cremato ad ebrietatem cotidie repletis hic morbus neque pepercit. Illis dies morbi tertius fuit supremus, cum motibus conuulsiuis.* In peste Nouiomagensi, similia notauit I. DE DIEMERBROECK *l. c. L. II. C. VI. annot. XV.*

OBSERVATIO 20. *Quae mulieres per tres menses utrum gesserunt, et abortus, et mortis, fuerunt securae, licet peste corriperentur. Verum, a quinto usque ad septimum mensem grauidis omnia contra adciderunt. Et abortum sunt passae; et mortuae ipsae.*

OBSERVATIO 21. *Rectissime ualuerunt in Peste, quibus antiqua ulcera fuerunt.* Hunc praeclarum in Peste usum ulcerum ac fonticulorum, ab omnibus Scriptoribus obseruatum reperi.

OBSERVATIO 22. *Ne unicum phthisicum lues pestis inuasit.*

Consectarium 42. Vix est dubium, utilitatem phthisicis adtulisse pulmonum ulcera; uti habet *Obseruatio 21.*

OBSERVATIO 23. *Si qui dysenterici peste corripiebantur; hi moriebantur omnes cum petechiis in agone.* Similis obseruatio, exclusis saltim petechiis, habetur apud I. de DIEMERBROECK l. c. Lib. I. Cap. XV.

Con-

Consectarium 43. Annon seminium pestilens, alcalinum (*Consect. 12.*), se coniunxit cum alio stimulo, dysenterico, pariter putri?

OBSERVATIO 24. *Febre quartana decumbentes neque immunes perstiterunt a peste. His orti bubones inchoati, quales explicuit Consectarium 31. Sed euanuerunt, resurgente paroxysmo, nec redierunt. Ipsa autem febris, inter haec, decursum proprium continuauit, per omne depopulantis pestis tempus, donec, hac cessante, et ipsa profligaretur per corticem Peruuianum.* Hisce addimus singulares obseruationes PETIT, Patris; quod quartana febris quandoque sit symptoma luis uenereae, uel, quod hac lue inquinati, illi febri, inter intermittentes febres omnes, omnium maxume sint obnoxii. Hisce perspectis, aptus fuit, in iis, in quibus luis phaenomena ante plures annos comparuerant, per saliuationem mercurialem sanare febrem quartanam, quibusuis resistentem febrifugis. *Memoir. de l'Acad. Royale de Chirurgie Tome 1. p. 347. etc.* Adtamen his aliquantum contraria videtur GERARDS van SVVIETEN Obseruatio, qua dicitur, febrem quartanam typum suum seruasse, per saliuationis mercurialis decursum; haud dubie propter luem institutae. *Comment. in* HERMANNI BOERHAAVE *Aphor. de cognoscendis et curandis morbis* Tom. I. p. 10.

Con-

Consectarium 44. Statice explorando sanguinem, de corpore quartanarii missum, patet, cohaesionem inter partes crassamenti esse maiorem, quam fuit in sanitate, sed longe minus rubram, et minus uiscidam, quam in intermittentibus febribus aliis est, atque continuis. HELIDAEUS, Medicus Bononiensis, *in cadauere a febre quartana defuncti, reperit frusta magna, alba, longa, pituitosa, in corde, uenis, et quasi omnibus membris.* Apud IOANNEM SCHENCKIUM *Obseru. Medicar. Rarior. L. VI.*

Consectarium 45. An paroxysmus febris quartanae, a peste immensum diuersae, tollit, resoluit, bubonem pestilentem, huiusque materiem, et caussam, seminium pestilens, cum sudore paroxystico, e corpore humano eiicit?

OBSERVATIO 25. *Ante, quam pestis ingrueret, quatuor milites, propter luem ueneream, saliuationi tradebantur. Aduenit pestis. Duo illorum, per duas hebdomadas perfecte saliuantes, tertia peste correpti, sunt mortui, die tertio noui morbi: alter cum bubonibus inguinum: alter cum uariolis, paruis, elatis. Reliqui duo saliuantes intacti perstiterunt. His nimis debilitatis saliuatio fuit inhibita, per ea, quae sudorem exprimunt.*

Consectarium 46. Hydrargyrum ea copia datum, ut saliuationem cieat, sanguinem in putridam lympham soluit, et per saliuae fontes eiicit. Itaque in homine perfecte saliuante est

magna-

magna diſpoſitio ad ſeminium peſtis capiundum (*Conſect. 12.*)

Conſectarium 47. Miasma peſtis non eſt cum ſaliua exterminabile. Adeoque et glandulae ſaliuales non ſunt locus conueniens euacuationi criticae materiae peſtilentis. Confer cum *Conſectario 10.*

OBSERVATIO 26. De iis, quae corpora humana contra Peſtem munire dicuntur, notata ſunt ſequentia:

Adpenſis cum hydrargyro factis amuletis uix ulla uirtus Medica. Aſt ualde utilia laudarunt parata ex gummatis foetidis, admixta camphora. Laudauit ſimilia I. de DIEMERBROECK l. c. Lib. II. Cap. XI.

Ab axungia rotarum, quod robob corticis uel radicis betulae, nauſea et uomitus. In domo, ubi ea copioſiſſime uendebatur, exſtincti ſunt 24. homines, id eſt, qui eam inhabitant omnes.

Fumigationem tabaci ſalutarem praedicarunt: ut et maſticationem radicum alexipharmacarum. I. de DIEMERBROECK illam fumigationem in ſe aliisque fructiferam deprehendit; atque, hauriendo fiſtulas quinque uel ſex, omnia, licet certiſſima, infectionis ſigna, abegit. *L. II. Cap. X. Annot. IV. et Lib. IV. Hiſt. XVII.* E contrario; AVGVST. QVIRINVS RIVINVS *in peſte Lipſienſi*, obſeruauit, aliquot admira-

miratores tabaci fere inter fumandum infectos ac sublatos fuisse. *De Peste, Cap. IV. §. 25.*

Quid uenae sectio, morbum praeueniendi ergo, instituta, re uera effecerit, manet in ancipiti. Aliis illam laudantibus, aliis damnantibus.

Ast separatio infectorum a sanis, ubique optumus salutis custos (Obs. 4.).

OBSERVATIO 27. *Medicamentorum alexipharmacorum facultas, pestem tollens, dubia, ut semper.*

Alii uenae sectionem pro cura Pestis, numquam non noxiam clamarunt. Alii eam laudarunt uel repetitam, si maculae rubrae adfuerint: uel et, si bubones aut carbunculi nondum adparuerint.

Qui pestiferi purgabantur, iis mox intestinorum laeuitas. Hanc sanarunt clysteres emollientes, cum terebinthina et uitellis ouorum.

OBSERVATIO 28. Haec pro cura morbi.

Principio eius, nauseantibus uel uomentibus nihil aptius exhibitum radice ypecacuanhae, uel uitriolo albo (Obseru. 11.) Ast tartarus emeticus uehementium spasmorum auctor fuit. Si inde uomitus nondum cessaret, sistebatur, adplicato emplastro de theriaca, atque dosi theriacae interne data.

Adolescentem morbum dicunt mitigasse per roob sambuci cum lapidibus cancrorum. A. Q. RI-

VINVS

VINVS *l. c. C. V. §. 19.* scribit, fidem paene superare, quae de oculis cancrorum obseruauit. Porrexit eos cum aceto rutaceo homini infecto, iam plures dolenti bubonas, inunctos oleo scorpionum. Et ecce, post largam sudoris effusionem perfecte restitutus est. *Per mixturam simplicem camphoratam; liquorem cornu cerui uolatilem; theriacam cum aceto; acetum Bezoardicum; nitrum cum camphore granis 4. remixtum. Aliis et terrea placuerunt. Potus diluentes, calidi, aciduli valde profuerunt. Victus fuit acutorum. Vel et iura carnium cum acetosa; ubi bubones iam prodierant. Post talia, uel similia, facta excretio critica per bubonas, uel carbunculos.*

OBSERVATIO 29. *Qui Chirurgi bubonibus resoluendis operam nauarunt, male consuluerunt rebus aegrorum (Obseru. 16.).*

Emplastra uesicantia nascentibus bubonibus adplicata saluberrime. Hoc pacto, emollitio ipsorum per cataplasmata facilis reddita. Idem in *peste Delphensi* feliciter factum semel memorat PETRVS FORESTVS.

In peste Nouiomagensi uesicatoria multum profuisse, millies est obseruatum. Adplicabantur in inferiore parte tumoris, ut ipsam duritiem adtingerent. I. de DIEMERBROECK *l. c. Lib. III. C. XII.* et *annotat. 5.* Contra, F. de le BOE SYLVIVS ea integre prohibet, quia augentur

gentur dolores, cum ardore ſummo et ſpecie eryſipelatis. *l. c.* §. *683. 684.*

In quibusdam locis cum fructu uſu ſunt emplaſtro magnetico arſenicali. Alii reliquis omnibus praetulerunt uulgare illud ex farina tritici, melle et croco; ut et aſſatis cepis.

Bubo maior, durus, per medium fuit diſciſſus, unguento digeſtiuo cum mercurio praecipitato in ſuppurationem poſtea cogendus.

Tumor axillaris, emolliri renuens, lamellatim ſeparatus eſt, cyſtici in morem.

Semper profuit, ſcarifaſſe uiua, carbunculis uicina. Alii ipſis circumcirca limites poſuerunt per lapidem infernalem. Tum facilis ſuppuratio ope unguenti digeſtiui, atque cataplaſmatis emollientis.

In peſte Nouiomagenſi, millies obſeruatum eſt, altas et dolorificas ſcarifationes nocuiſſe. I. de DIEMERBROECK *l. c. L. III. C. XIII. nota 7.*

Plura de hac *Peſtilentia* mihi non innotuerunt, niſi hoc unicum, quod, quae eſt Diuina erga nos mortales Bonitas, ea iam diu plane exſpirauerit. Ego uero diu mecum uolui animo, annon ex Obſeruationibus, quas candidiſſime recenſui, et ex iis, quae inde concludenda uiſa ſunt, aliquid certioris, pro felici perſanatione morbi, tam atrocis, tradi poſſet? Etenim in quem

quem uſum tandem omnes illae obſeruationes de *Peſte*, ab aetate HIPPOCRATIS, usque ad haec tempora, quoad minima curatiſſimae? ISBRANDVS de DIEMERBROECK, elegans, ſi quis, de *Peſte* ſcriptor, quidnam nouae utilitatis adtulit peſtiferis? Equidem facile praeuideo, Practicos Medicos plurimos, qui non, niſi ab experientiis, ſapere cupiunt, parum aeſtimaturos talem meam operam. Ego uero ingenue confiteor, me ignorare uerum *Theoriae Medicae* uſum, niſi apta fuerit, ad perducendum, ut uocant, *a priori*, in ea, quae per experientiam haberi vix poſſunt. Et re uera falluntur illi homines ſemper, ſi facultas quaeſiti medicaminis per *qualitates mechanicas* explicabilis; adeoque maxume omnium falluntur, ſi medicamentum illud fuerit ipſum HYDRARGYRVM. Fac, aliquem perfecte callere huius ingenium, atque indolem luis uenereae; prout utrumque explicuit IOANNES ASTRVC; quis neget, in ſe poſſibile eſſe, ut ille certam huius aegritudinis curationem proponat per hoc ipſum corpus, licet illam numquam prius ab experientia commendaſſet IACOBVS BERENGARIVS? Atque ſummum honorem ſimili ratiocinio Medico adſtruxit ROBERTVS IAMES. Hic *Clarus Vir*, expenſa penitius *Rabiei Caninae* natura, determinauit *a priori*, *hydrargyrum* eſſe illud corpus, aptum praeſeruare a rabie corpora humana atque brutorum, & ſanare rabie infecta.

 Repe-

Repetita experientia comprobauit, et ueritatem, et ſoliditatem, ratiocinii. Mihi itaque indubium eſt, & illum Medicum ideo non deſipere, qui in naturam *Peſtis*, auxilio rite factarum Obſeruationum, aliquanto ſollicitius inquiſiuerit, ac perſpecta facultate alicuius medicamenti, aliquid certioris, ad domandum morbum, per ratiocinia elicere, adlaborauerit. Qui cum ratione, quae experientiae numquam contraria eſſe poteſt, aliquid contra morbos deſperatos molitur Medicus, is nihil delinquit. Sed, ab omni aeuo, et morborum ſimilitudo filum dedit felici curationi morborum ignotorum. Hanc ſane uiam ingreſſus eſt immortalis laudis Vir, I. BERENGARIVS, dum detexit hydrargyri poteſtatem, contra uirus ſpurcae ueneris. Neque aliam elegit, magni ingenii Vir, PETIT, Pater, dum docuit, explorandi ueſiculae fellis ſtatum, diſſecandi folliculum, et eximendi in ea contentos calculos modum; aeque certum, ac habetur is, qui in ueſica urinae, ſimiles ob cauſſas, inſtituitur; licet nullum hactenus proſtet exemplum, operationis ita quidem peractae. Etenim in quo differt collectio fellis a collectione urinae? Veſica fellis a ueſica urinae? Vtriusque collectio humoris? Generatio calculorum utrobique? Expulſio ipſorum per ductum communem bilis, uel urethram? Retentio ipſorum; uel et bilis atque urinae utrobique? Quin et utriusque ſectio ueſicae? Denique et per cogitata mea, ſi ipſe errauero, ra-

rus.

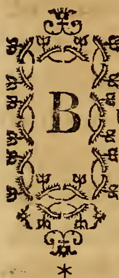
rus error imminet, dum, pro *Benignitate Diuina*, rarus ipſe morbus, inque *Peſte* hactenus fere ſponte emerſit, qui emerſit. Omnis cura hactenus circumſcripta fuit ſolo uſu certorum calidorum ſudoriferorum, atque ſic dictorum alexipharmacorum, ad liberandum cor a ueneno. Adtamen Optumi quique ſimul confeſſi ſunt, ea *aliquando iuuare, aliquando aegros in ſudorem non perducere; quandoque illos inde ſudare, ſed ſine leuamine.* Hac medela adhibita, in una urbe *Nouiomago*, ſpatio ſexdecim menſium, perierunt decem millia hominum; ut facile ſit coniectare, quot per illam ſeruati ſint. Satis patet ex antecedentibus Obſeruationibus 26 - 29; quanta ubique ſit diſcordia in electione et adplicatione auxiliorum Chirurgicorum. Adeoque ignoro, an temeritatis, an ſtupiditatis, an ignorantiae, adcuſandi ſint Medici illi, qui curare uolunt peſtem per ea, quae apertiſſime uident, uel nocere, uel non prodeſſe. Dira peſtis hodie *Meſſinam* in *Siciliis* uaſtauit. Et ſi quis ſupererit, fatali illi morbo deſcribendo aptus, certe nouum inutilis uel noxii conſuetorum ſudoriferorum uſus teſtimonium perhibebit. Hac de cauſſa, omni praeiudicio depoſito aeſtimationis, quam huic ſcriptioni ſtatuere poſſent illi homines, aliam uiam ſum ingreſſus. Boni Viri, atque intelligentes rerum, haec non reiicient protinus, neque reiicient, niſi facto prius examine.

* *

PATHOLOGIA ET THERAPIA PESTIS.

PROPOSITIO I.

Bubo peſtilens a bubone uenereo differt ſolo miaſmate: ibi peſtilentiae, hic luis uenereae ueneno tincto; ibi magis (*Obſeru. 7.*), hic minus actuoſo. Vtrique in his conuenit: quod quisque ſit tumor durus glandularum ſeroſarum, adeoque certo certius naſcatur a ſero ſanguinis, in cellulis ipſarum uiſcidiori, immo plane coagulato, per miasma proprium: qui tumor ſe emolliri, tandemque aperiri, patitur, quo miasma utrumque, et praua utriusque effecta, uel integre, uel ex parte, ſemper tamen cum ſalute corporis adfecti, eliminari poſſint. Vterque bubo habet originem duplicem: nempe ab interioribus extrorſum, ubi tota humorum maſſa utrobique infecta fuerit: et ab exterioribus intror-

introrſum, ubi, in leuiori malo, morbus externus initium fecit (*Obſeru. 13.*)

EXPERIENTIA I. NICOLAVS MASSA ſcribit in epiſtola ad IOANNEM BAPTISTAM PANTINVM, *ſe plura cadauera hominum ſecuiſſe, qui, uiuentes, morbo Gallico laborabant, in quibus uenae, per uniuerſum corpus, erant plenae materie pituitoſa, alba. Quae pituita in quantitate longe ſuperabat ſanguinem*, et *loca doloroſa etiam madebant eadem materia pituitoſa, immo in aliquibus omnes lacerti madebant iſta iam dicta materia.* Iurares, HELIDAEVM haec loquutum eſſe de cadauere quartanarii. Lege *Conſectarium 44.*

Corollarium 1. Adeoque obtinet aliqua luis uenereae ſpecies, in qua ſerum ſanguinis eſt manifeſte inſpiſſatum, ſeu coagulatum.

EXPERIENTIA 2. *Obſeruatur et alia illius luis ſpecies, cui humorum putredo coniuncta eſt.* In hac animaduertuntur dolores acutiſſimi oſſium, cito traiicientes noctu; ulcera cutanea, lenta; effloreſcentiae frontis; eroſiones ſolidorum etc.

Corollarium 2. Quo gradu luis infectus poterit facillime inquinari peſte, ſi haec forte graſſetur illo tempore. Obtinet enim tunc eadem conditio, quae in *Conſectario 46.*

PROPOSITIO II.

Lues uenerea cuiuscumque ſpeciei, differt a peſte, quaecumque fuerit, ſeminio proprio. Vtrique lui conuenit in his; quod utrumque ſeminium diu latere poſſit in corpore humano. Vti hoc de uenereo nemo ignorat: ita de peſtilenti teſtatur I. de DIEMERBROECK *l. c. Lib. IV. Obſ. CIII.*, illud per tres menſes in corpore humano delituiſſe. Secundo; Via infectionis utrobique eadem. In lue uenerea, uenenum ex ſyſtemate ſeroſo in ſanguineum transit ordinarie. Quandoque autem ex ſanguineo in ſeroſum, dum per inhalationem ſe inſinuauit. H. BOERHAVE *de cognoſcendis et curandis morbis, aphoriſmo* 1441. Vtramque uiam quoque ingreditur ſeminium peſtilens (*Confect. 6. 13. et 22.*).

PROPOSITIO III.

Species luis uenereae primo deſcripta, et frequentiſſima eſt, et cum peſte bubonacea in eo conuenit, quod ſingulare cuiuis ſeminium transeat in eamdem tunicam celluloſam, in cuius uaſis ſerum ſanguinis utrobique inuiſcat. Adeoque utrumque iisdem locis irretitur, atque comprehenditur: uaſis et glandulis ſeroſis. Inde fit, quod uterque morbus cum febre quartana coniungi poſſit (*Obſ. 24.*).

PROPO-

PROPOSITIO IV.

Species luis uenereae altera cum peſte carbunculoſa in eo coincidit, quod utrumque ſeminium in tunicam celluloſam delatum, inde tranſeat in loca cutanea, quae enecantur in peſte *(Conſect. 24.)*, et in lue uenerea fiunt ulcera lenta, totidem futuri carbunculi, ſi ſaltim ſeminium ipſius fuiſſet uiuacius.

PROPOSITIO V.

Annon Peſtis eſt uelox Syphilis? Et annon Syphilis eſt tarda Peſtis? Nil repugnat, quum Peſtes ueri nominis, gradu uelocitatis, inter ſe differant *(Conſect. 21.)*: et utriusque morbi ſedes ſit unica, tunica celluloſa; vaſa ſeroſa, glandulae ſeroſae; Phaenomena utrobique eadem: coagulatio ſeri ſanguinis; atque ſphacelus, uel lenta gangraena *(Propoſ. III. IV.)*.

Corollarium 3. Hinc forte deduci poteſt, uel debet, ueritas Aphoriſmi, adtamen in ſe indeterminati, ſaltim ad bubonaceam peſtem adſtringendi, quem frequenter in ore habuit IECKEL, peſtem qui Pragae bis ſuperauit: *Neminem peſte adfici, qui morbo uenereo laborauit.* IOANNES IACOBVS GEELHAVSEN *de febribus malignis contagioſis.* Et uidetur haec ſententia conuenire cum illa narratione EMANVELIS TIMONE, quod *Byzantii, inſtar miraculi, habeatur, ſi quis lue peſtis ſecundum corripiatur.*

 Philo-

Philoſophic. Transact. N. 364. Ita et uerae uariolae rariſſime redeunt iis, qui eas ſemel ſunt paſſi. Aſt peſtis Nouiomagenſis corripuit et aliquos eodem anno bis, et eos, qui ante aliquot annos eadem laborauerant. I. de DIEMERBROECK *Lib. IV. Obſ. XXXVII.* Idem et in *Odzacouienſi Peſte* eſt deprehenſum. Certe a lue uenerea ſanatus, eadem iterato corripitur.

Corollarium 4. Miaſma peſtilens non uidetur adficere poſſe maſſam humorum hominis, lue uenerea laborantis, cum coagulatione ſeri ſanguinis. Namque miaſma peſtilens in ſyſtemate ſeroſo nihil efficiet, in quo uenereum iam effecit ſuum. Ita intelligo P. FORESTVM cum ceteris, qui ſyphiliticos a Peſte liberos ſcripſerunt.

Corollarium 5. Ex hiſce corollariis 2 et 4. clara eſt ſententia E. TIMONE *l. c. quod Byzantii homines, lue uenerea laborantes, indifferentes ſint ad luem Peſtis.*

PROPOSITIO VI.

Peſtis carbunculoſa eſt peſte bubonacea peior. Quae ſententia omnibus probata eſt Auctoribus. Plane, uti lues uenerea cum putredine humorum coniuncta *(Prop. IV.)*, eſt peior ea eius ſpecie, ubi ſerum ſanguinis eſt coagulatum *(Prop. III.)* Et natura carbonum eſt alia, quam

quam bubonum; licet ambo iidem corpori, eodem tempore, eueniant, ab eodem producti miasmate (*Obs. 13. et Obs. 8. Adpend. Consect. 24. 25. 31. et 33.*

PROPOSITIO VII.

Pestis carbunculosa differt a uariolis pessimis, miasmate singulari. Vtriusque morbi conuenientia in his posita: (a) Carbo saepe nascitur ex plurimis uariolis, confluentibus in unum: (b) Variolae sunt id in tota corporis superficie, quod in parte est carbo: (c) Eadem Phaenomena sunt in carbone, quae in pessimis uariolis, tempore suppurationis illarum, obtinent (*Obseru. 15. et Obs. 8. Adpend. et Consect. 23. 25.*)

Scholion 1. An inde sit credibile, ueteres morborum Obseruatores, genesi anthracum adtentos, uariolas adpellitasse paruos carbones, siue carbunculos? Ego facillime crediderim, hoc ex Antiquitatum monumentis doctissime eruenti ac uindicanti Elegantissimo meo IOANNI GOTHOFREDO HAHN.

PROPOSITIO VIII.

Neque magnum discrimen perspicio inter Luem Veneream, atque Variolas. Sedes utrobique una: Tunica cellulosa; atque loca cutanea (*Consect. 25.*). Effectus iidem: abscessus externi, et interni: illic lenti, hic celeres. Hinc

Galli, ſua lingua, utrumque morbum uocant, *la grande* et *la petite uérole;* uno termino generico.

Scholion 2. Hanc ob cauſſam, Veteres Obſeruatores putantur ſolius Peſtilentiae deſcriptiones dediſſe, et, ut variolas, ita et Luem Veneream memoraſſe nullibi. Omnes enim hi morbi ſimiles, inter ſe confunduntur, ſola miasmatum intenſitate differentes. Qui aliter ſentiunt, determinent; quo tempore, et, cur lues venerea coeperit eſſe endemia in America?

PROPOSITIO IX.

Quo Peſtis, Variolae et Lues Venerea, morbi indiuiduales, atrociores ſunt, eo magis inter ſe communicant, atque phaenomena Peſtis exhibent: Bubones: Carbunculos, peiores; Petechias, peſſimas. In peſſimis uariolis, carbones; petechiae; bubones. G. van SVVIETEN l. c. p. 728. In lue uenerea; bubones; exanthemata, quaſi petechialia; eroſiones ſphaceloſae.

PROPOSITIO X.

Peſtis; Variolae et Lues Venerea uidentur eodem modo determinari. Adeoque eſſe ſimiles morbos, qui, ſalua ſimilitudine, gradu, id eſt, uelocitate decurſus, differre poſſunt. Determinantur autem per miasmata, ſola intenſitate differentia; quantum adhuc perſpicio.

PRO-

PROPOSITIO XI.

Quicumque nouit, ſeminium luis uenereae, ſyſtemati ſeroſo inhaerens, immutare aut expellere; et effectum per ipſum ſufferre, id eſt, coagulationem ſeri ſanguinis: is omni indicationi ſatisfecit, pro felici curatione morbi totius.

EXPERIENTIA 3. *Lues uenerea certo curari poteſt, per determinatam quantitatem mercurii dulcis, quae aegro, exiguis doſibus, deglutienda eſt ita, ut ſaliuatio non fiat.* Ipſe IOANNES ASTRVC hanc ueritatem eſt confeſſus, quamquam acerrimus defenſor ſaliuationis, pro certa curatione illius morbi.

Corollarium 6. Adeoque hac methodo, miasma uenereum immutatur uel expellitur; atque coagulatio ſeri ſanguinis tollitur *(Prop. XI.)*. Remaneat enim aliquid de alterutro; nec aderit ſanatio perfecta, quam obtinemus, ui illius experientiae. Aſt quo pacto utrumque fiat, ex natura luis, et qualitatibus mechanicis hydrargyri, oſtendit idem ille I. ASTRVC *Cap. VIII. Lib. II. de morbis uenereis.*

Corollarium 7. Qui recte comparat experientias 1. et 3. cum obſeruatione HELIDAEI *(Confect. 44.)*: is facilis putabit, LAZARI RIVERII arcanum in febribus intermittentibus, praeſertim quartanis, maxumam partem conſtitiſſe mercurio dulci. *Iournal des Sçavans l'an*

l'an 1678. Et fidem adhibebit, idem medicamentum, in iisdem febribus commendanti BERNARDO RAMAZZINI. Quin immo hic non eſt ueritus, hydrargyrum uocare antidoton febris. *De morbis artificum* Cap. II.

EXPERIENTIA 4. *In ſpina uentoſa, mercurius eſt efficax, praecipue dum parti adfectae extus illinitur; quamuis et panacaeae forma, intus ſumtus, ſatis proficuus obſeruatus ſit. Vnguentum Neapolitanum bis de die parumper oblinunt; exhibito interdum aluum ciente leni pharmaco, ad auertendum ptyalismum. Id per duos uel tres menſes continuandum. Mercurius hic, longo temporis ſpatio, medetur tarde, ſed non per ptyalismum.* IOANNES DANIEL SCHLICHTING. *Philoſoph. Transactions N. 466. art. X. Magnam utilitatem huius inunctionis aduerſus ſpinam uentoſam et cariem oſſium aliquoties deprehendi Iuuenem, ſpinam enormem ad tarſum habentem, diu ſine ſucceſſu tractatum, ita ungi feci. Inde mox augebatur pus; dein liuida, foetens, ſanies exiit: tumor factus eſt minor, mollior. Aeger dolorem in oſſe minui, ſibique quietem reddi adfirmauit. Caro facta eſt compactior. Pes, tamdiu immobilis, moueri coepit. Alii uiro fuit peſſima ſpina in carpo. Quum, externis et internis medicamentis tamdiu nil profeciſſet: ab huius uſu unguenti, uulnera aucta ſunt: ſanies liuida,*

da, atra, foetida effluxit: pars prius liuida rubuit: dein ingens copia puris exiit: tumor minutus est atque emollitus. Aegrotus, qui tamdiu non, nisi pronam manum tenuit, illam mox supinauit. Vulnera creuerunt numero; particulae extremitatis inferioris cubiti uacillarunt. Et uerbo; longe melius se habuit hic aeger. Vterque autem, non, nisi unguenti continuatam adplicationem flagitauit.

Corollarium 8. Hydrargyrum, extus uel intus adhibitum, ita, ut saliuatio non fiat, et spinae uenenum corrigit, uel tollit, per uias insensibiles.

Corollarium 9. Adeoque iterum patet, hydrargyrum, quod potest, non tantum efficere saliuando, hoc est, miasmata cum deprauatis humoribus per saliuae fontes eiiciundo, sed etiam, illa immutando uel expellendo per cutem, modo sensibili, uel insensibili. Hanc methodum, corrigendi contagiosa miasmata, per concisam ac repetitam dosim mercurii dulcis, saliuationem impediundo, primus forte docuit RAVELLY, *Medicus Metensis.* Hic enim in Tractatu *de la Rage*, A. 1696. Metis in 12mo impresso, p. 181. *Nolim*, inquit, *quemquam haesitare, mercurium dulcem offerre contra rabiem caninam. Dari possunt cotidie homini ieiuno, eius grana 12. uel 15., aut cinnabaris antimonii grana 10. uel 12., pulueris lapidum cancrorum uel ostraco-*

derma-

dermatum grana 12,, et ſalis uolatilis ſuccini grana 5., cum ſyrupo uel conſerua, forma boli. Aſt ſuadeo, ut ſaliuatio impediatur. Didici hoc; nam elegantem libellum non inſpexi, ex nota Clariſſ. de BRE'MOND ad pag. 80. *Verſionis Gallicae Transactionum Philoſophicarum Societatis Londinenſis Anni 1736.*

EXPERIENTIA 5. Hoc ipſo anno, in Noſocomio terreſtri Petropolitano, notata: *Quo tempore nulla epidemia uarioloſa Petropolim infeſtaret, mittitur in Noſocomium miles Hungarus. Hic, annos natus 35., uel aliquot plures, uariolas numquam prius paſſus, conqueſtus eſt de obtuſiore oſſium nocturno dolore, ferens praeterea conſueta luis uenereae ſigna in facie. Vnde in illo Noſocomio hominem addixerunt uiolentiae hydrargyri. D. 31. Maii ſtil. uet. ingeſſerunt praeparato ante corpori mercurii dulcis grana X. cum totidem panis albi granis. Qua doſi ſemper perrexerunt. Nempe d. 1. et d. 2. Iunii. Vnde ſaliua usque ad d. 13. eiusdem fluere coepit, primo ad pondo librae, dein ad unius et dimidiae, denique ad duarum librarum. D. 3. Iunii ingruit calor: adparent in facie rubrae maculae, cum anxietate praecordiorum; ſed ſaliuae fluentis copia inde aliquantum imminuta eſt. D. 4. Iun. repetita eſt mercurii dulcis doſis: unde rubrae maculae per uniuerſum corpus auctae ſunt. D. 6. Iun. oblata eſt ultima, et prioribus aequalis*

lis dosis. Post haec tempora solum decoctum lignorum bibere iussus est. Die nona Iunii, uisae sunt uesiculae in toto corpore, tunc demum pro Variolis agnitae. A die 12ma usque ad 16tam factae sunt purulentae, ueri abscessus, more, uariolis consueto, rupti fundentes pus. D. 17. et 18. Iunii pus effluxit ex uariolis purulentis brachiorum. Vidi dein hominem, saltim stigmatibus uariolarum foedum, qui, prout confessus est ipse, sanus, atque a duplici morbo liberatus e Nosocomio exiuit.

Corollarium 10. An quid potest excogitari probabilius, quam quod putredo saliuationis excitauerit, et in actum deduxerit delitescens seminium uariolosum?

EXPERIENTIA 6. *Vt et in mercurio dulci uariolarum antidoton quaeratur, incitat aliquis eius aliquando successus;* auctore H. BOERHAAVE *l. c. Aphor. 1392. Mercurialia, sine stimulis salinis praeparata, in uariolis, prospero saepissime successu exhibuit* IOANNES HVXHAM. *De aere et morbis epidemicis* p. 96. *Et in Germania, Medici multi, mercurium dulcem, in ipsa uariolarum curatione, saepe, et ex uoto exhibent:* prout *Acta Medicorum Berolinensium* passim referunt. *Eodem cum aloe lota remixto, sine praeseruandi a uariolis, felicissime usus est* IOANNES CAROLVS SPIESSIVS. *In febre variolarum secunda-*

ria,

ria, multi purgationi blandae haud infeliciter mercurium dulcem, quasi uariolis specificum surrogant. PAVL. GOTTLIEB WERLHOF *de variolis et anthracibus* Cap. III. nota 108. *Idem, in eadem febre, faustissimo euentu, in propriis liberis, aliisque plurimis est expertus* I. HVXHAM *l.c. p. 37.*

EXPERIENTIA 7. *Dum nobili Anglo canes uenatici plures demorsi fierent rabidi, denique perirent, omnibus venatorum secretis, ipsaque aqua marina uanis deprehensis: consuluit ipsi* ROBERTVS IAMES *experimentum cum Turpetho minerali, quod unicum tanto malo tollendo sufficiens fore existimaret. Ergo duobus canibus rabidis data sunt Turpethi grana 12; unde purgati sunt, et uomuerunt. Post horas 24., data cuiuis cani Turpethi grana XXIV, et post sequentes 24. horas, grana eius XLVIII. Vterque canis inde copiose saliuam eiecit, atque aquam auide bibit illico. Post 24 horas uni cani adhuc grana XXIV. Turpethi exhibita sunt: qui inde uehementer saliuauit: in terram se proiecit, ualde anxius; cum omnibus nimiae saliuationis adparitionibus. Adtamen sibi est redditus, et saluus factus. Canis alter, cui medicamentum non continuabatur, iterum corripiebatur et obiit. - - Hac methodo, dein conseruata est incredibilis canum copia, licet rabiosorum. Verum enim uero, praeseruandi caussa, eo tempore,*

toti

toti canum cateruae data sunt grana Vij., et post horas 24., grana Xij., ea dosi per aliquod tempus, continuando: dein bis uel ter per mensem, luna noua et plena, medicamentum repetendo. Post haec Nobilis ille canem ultra non perdidit: aut seruauit rabiosum, descripta methodo.

In hominibus successus idem. Canis rabidus puellae 14. annorum suram adeo crudeliter dilacerauerat, ut sphacelo resistere necessum fuerit. Exhibitum est Turpethum minerale, unde uomuit. Idem repetitum est tribus diebus, ante instans nouilunium, ipsoque eius die: unde rursum uomitus. Eodem remedio usa est per omne tempus sequentis plenilunii: sicque perfectae sanitati est reddita.

Infans 10. annorum in crure demorsus a cane rabido habuit quatuor uulnera. Exhibitum est Turpethum minerale: uulnera unguento digestiuo curata sunt. Nec quid sinistri dein euenit.

Adolescentem 18. annorum canis rabidus in brachio momordit. Post dies sex, canes plures, qui ibi loci fuerunt, ab eodem cane morsi facti sunt rabiosi. Homo ille factus est tristis, animo deiecto; tremores et insomnia per plures noctes patiens; interim non credens, rabidum fuisse canem, qui ipsum momorderat. Crusta sicca tegebat uulnus. WILSON, *Pharmacopaeus, qui audiuerat felicia experimenta* R. IAMES, *sic praescripsit:* Rec. *Turpethi mineralis* gr. Xij,

D *Lapid.*

Lapid. contrayeruae Drachm. j. Theriacae Andromachi q. ſ. Diuide in doſes tres, quarum unam ſumat quauis nocte ſuccedente, decubiturus, ſuperbibendo cochlearia quatuor Iulapii, ex aq. ſtillat. rutae unc. Vj. Theriacae unc. ij. Syrup. paeon. compoſ. unc. jß. Tincturae Caſtorei drach. ij. Inde copioſe ſudauit; bis de die deiecit liquidiſſima; uulnus dedit pus laudabile et coctum: claudebatur: et cruſta, unione facta, decidit, ut eſchara ſolet. Omnes adparitiones: nec non tremor: euanuerunt: et rediit ſomnus. Vltimo bibit aquas minerales: et dein rectiſſime ſe habuit. Philoſoph. Transact. N. 441. His addantur ea, quae in *Corollario* 9. retuli.

Corollarium 11. Venenum rabiei ſubtiliſſimum, inficiens corpus ſaniſſimum, morſu, coitu, uel contactu corporis, cui illud, particula ſui minima, adhaeſit, receptum humoribus animalis uiui, uiſcera omnia, arterias ſeroſas ubique inflammando, ſiccat; praecipue ſtomachum atque uentriculum; nec non bilem ueſicariam inuertit. Tale ſeminium, cuius paruitatem ac actiuitatem mente comprehendere ualet nemo, iners reddit hydrargyrum, uel per ſaliuae aut ſudoris meatus ex corpore expellit, corpore dein ſaniſſimo ſuperſtite.

EXPERIENTIA 8. Illuſtrium Medicinae Practicorum. *Obſeruantur febres, magis uel minus, ſed uere malignae, in quibus, poſt aliquem*

quem ipſarum decurſum, ſerum ſanguinis atque ſaliua ſunt manifeſte uiſcida. Atque lethales fiunt, illa uiſciditate permanente. Vbi autem pituitae copioſae, nonnumquam per menſem continuata excretio per fontes ſaliuae, atque muci faucium orisque contingit: illa eſt ſaluberrima. ROSINVS LENTILIVS *atque* CRAMERVS *feliciſſimos ſucceſſus mercurii dulcis in eodem febrium malignarum ſtatu pluries praedicarunt; quin et alter eidem medicamini uim alexipharmacam ſapienter adſtruxit.* R. LENTILIVS *in Parte I. Miſcellaneorum Medico-Practicorum. Mercurialia, ſine ſtimulo ſalino praeparata, in pleuriticis, peripneumonicis et rheumaticis, poſt debitam ſanguinis miſſionem plurimum prodeſſe nouit* I. HVXHAM l. c.

Corollarium 12. Stimulus, qui febribus, magis uel minus malignis, ineſt, ferum ſanguinis coagulat; ad loca ſaliuae defertur; per ea excerni paratus *(Confect. 40.)*; uti peſtis bubonaceae ſtimulus per glandulas axillarum et inguinum ſeroſas *(Prop. III.)*. Adeoque haecce coincidunt cum *Corollario 6.*

EXPERIENTIA 9. *Hydrargyrum crudum ad unciam unam quouis die exhibitum, unicum eſt remedium, cancrorum internorum, abdominis uirulentiam ad aliquot dies minuere, uel palliare aptum.* GVILIELMVS BVRTON

Philosoph. Transact. N. 464. hoc non uno exemplo probauit.

PROPOSITIO XII.

Quicumque nouit, miasma Pestis, iam uasis inerrans, bubones effecturum, immutare uel expellere: et effectum per ipsum sufferre, id est, coagulationem feri sanguinis: is omni indicationi satisfecit, pro felici curatione morbi pestilentis, in bubones desituri. Et qui nouit, pestilentem morbum sic dirigere, ut fiat bubonaceus, is, obseruatis prioribus, pluribus pestis speciebus persanandis sufficiet.

PROPOSITIO XIII.

Mercurius dulcis, concisa et repetita dosi datus, uidetur omni indicationi sufficere, pro felici persanatione Pestis, in bubonas finiturae. Quin et pluribus Pestis speciebus sanandis par erit idem, si fuerit in arte, morbum pestilentem ita dirigere, ut in bubonas finiat. Etenim mercurius dulcis, concisa et repetita dosi datus, immutat uel expellit miasma (a) *Variolosum (Exper. 6.)*, atque ex singulari *Experientia 5.* uidetur concludendum, mercurium dulcem simul felicissime expulisse stimulum uariolosum, una cum ipsis uariolis, quas extricauerunt putres humores saliuationis *(Corollar. 10.)*: (b) *Malignarum febrium (Confect. 40. Exper. 8.* et *Corollar. 12)*: (c) *Rabiei Caninae*, sensibili uel insen-

insensibili modo (*Coroll.9.*), et Turpeth minerale saliuando, uel per sudores (*Exper.7.*): (d) *Spinae uentosae* (*Exper. 4.*) (e) *Luis Venereae* (*Corollar.6.*) et (*f*) *Carcinomatosum* lenit (*Exper.9.*). Adeoque mercurius dulcis, sic exhibitus, uel hydrargyrum; omne notum miasma contagiosum immutat uel expellit: et manifeste in morbis, qui cum Peste similitudinem habent, nec, nisi intensitate miasmatum, inter se differre uidentur, in Variolis, inquam, et Lue Venerea (*Prop. V. VII -- X*). Dum iam omne, quod efficit Hydrargyrum, per eius qualitates mechanicas est explicabile (*Coroll. 6.*): Hydrargyrum seminia Variolarum ac Luis uenereae immutat uel expellit, ope principiorum mechanicorum, quae ipsi insunt, aeque, ac ceterorum contagiosorum morborum. Vnde iam nil obstat, quo minus putemus, Hydrargyrum, eorumdem ope principiorum, aptum esse, immutare uel expellere seminium pestilens, a seminiis, uarioloso et uenereo, uix diuersum. Enimuero, quod est secundum, coagulationem seri sanguinis per idem medicamentum solui posse, uix unus dubitat (*Coroll. 6. 7. 12.*). Et pluribus nos non indigere, pro felici persanatione Pestis bubonaceae; ut et cetera intelliguntur ex *Propositione XII.*

Scholion 3. Didici haud ita diu, AMBROSIVM PAREVM, forte primum, iam meditatum esse hanc Hydrargyri potestatem contra pe-

ſtilentes morbos. Namque in *Cap. XXIX. Lib. XXI. Operum* ſuorum, *mercuriales inunctiones* contra bubonas peſtilentes plurimum commendat. Dolendum, quod momentoſae rei ne unicam ſingularem obſeruationem adduxerit! I. de DIEMERBROECK *l.c. Lib. IV. Hiſt. XI.* refert, Chirurgum buboni peſtilenti in proprio corpore unguentum mercuriale inunxiſſe: unde equidem bubo plane diſparuit. Hic effectus, quem nemo hodie cum illo ſcriptore humiditati ac frigiditati Hydrargyri adſcripſerit, clare docet uim fundentem ac ſeminium corrigentem Hydrargyri. In duobus, quos ſpinae ergo, unguento Neapolitano inungi feci, poſt aliquas inunctiones, fuit tumor mollior longe, ac compactior caro. Adtamen addit I. de DIEMERBROECK, illi methodo medendi ualde infenſus, anxietatem maxumam et uomitus enormes adceſſiſſe, uires inde una nocte ſic deiectas fuiſſe, ut ille homo inde mortuus ſit. Quod nemo in dubium uocauerit, qui expertus eſt, quanta circumſpectione ſit utendum in inunctione mercuriali, et omnium maxume in morbo peſtilenti.

Corollarium 13. Quanto bono, mortalibus largitus eſt CREATOR HYDRARGYRVM, omnibus contagioſis morbis ſufficiens, unum, et uerum, medicamentum! Et adparet, *contagioſos morbos* omnes, *mechanica ratione*, tolli poſſe. Quod de unica Peſte ſapientia THOMAE SYDEN-

DENHAM praesagiit. Ita ait de *Peste Londinensi: Mihi ueri simile est, peculiare Pestis remedium, propriumque ipsius perniciei alexiterium, adhuc in naturae sinu abditum delitescere, nec eamdem, nisi ratione quadam mechanica, tolli posse.*

Scholion 4. Sunt, fateor, plurima, quae contra hanc Propositionem fundamentalem XIII, multo iure, obiici possunt, et obiecta sunt multoties. Aiunt: (A) Quis audeat, uomiturientibus, deiicientibus, atque anxiis pestiferis, exhibere mercurium dulcem, bonum in se, sed et saepenumero ualde nociuum, dum uel saniori corpori nunc uomitus, nunc tormina, nunc alui fluxus toties prouocat? Respondeo; suppono praemitti lene uomitorium, ut in omnibus malignis, ita praecipue in Peste utilissimum, et summe necessarium. Diu meditatus illam facultatem alexipharmacam mercurii dulcis in Peste, commendaui olim Chirurgo usum illius, in casu simili, hunc fere in modum exhibendum, cum Roob Sambuci, et Stibio diaphoretico. Retulit diu post Chirurgus, pernitiem adtulisse ipsum medicamentum. Etenim imprudens aegris nauseantibus ac uomiturientibus (*Obseru.* 10.), uomitorio non praemisso (*Obseru.* 28.), obtulit electuarium, a quo, et uomitus, et praecordiorum anxietas, augebantur. Quo euentu perterritus, obseruationum filum, circa hoc medicamentum, abrupit. Idcirco illud experimentum

Theoriae expoſitae non eſt aduerſum. (B) Annon grauis mercurius dulcis febrem acutiſſimam peſtilentem augebit in exitium usque? Adtamen priores Medici alexipharmaca uulgaria, antipeſtilentialia, theriacas, ſpiritus et ſales uolatiles etc., calefacientiſſima omnia, bono animo, commendant. Nec intelligere uidentur, cur B. RAMAZZINI Hydrargyrum adpellitauerit febrium antidoton (*Corollar. 7.*)? Neque, cur CRAMERVS facultatem alexipharmacam in mercurio dulci ſtatuerit (*Exper. 8.*)? Enarraui ſapientum conſilia, in cura uariolarum (*Exp. 6.*), rabiei caninae (*Exper. 7.*), ac febrium malignarum (*Exper. 8.*). (C) Praecipitantiſſime concludi arguent, a facultate mercurii dulcis in morbis tardiſſimis, quales ſunt lues uenerea, ac ſpina uentoſa: uel ſaltim aliquanto tardioribus, quales ſunt febres malignae; ad facultatem eiusdem medicamenti, in morbo, celerrimo omnium, qualis eſt Peſtis? Quantulum ſolatium ſperare fas eſt a puluisculis, in morbo breuiſſimo? Oppono his curam Rabiei (*Corollar. 9.*); atque Variolarum, per idem medicamentum. Nego, Peſtem manere morbum celerrimum; aio, ipſum ſat tardum fieri; quoties, praemiſſo leni emetico, exhibetur mercurius dulcis, prout docebo. Denique; an datur in uniuerſitate rerum medicamentum, quod ſub eodem cum Hydrargyro uel mercurio dulci, uolumine, ſimiliter mutare ualet corpus animale?

Quo-

Quoties ſpinam patientes, unguento Neapolitano, auellanae magnitudine, ungebantur: toties fatebantur, ſe ſentire ingentem pruritum atque puncturam, quaſi acicularum, et manifeſtum motum ab externa ſuperficie ad oſſium meditullia. Peſſima unius unctionis effecta ex DIFMERBROECKO adlegaui in *Scholio 3*. Circumſpiciant, quaeſo, curatius, quae eueniant a repetita doſi puluiſculi mercurialis. Donec uero felicior *Experientia* rem omnem excuſſerit, reſpondeo generatim his omnibus, atque aliis dubiis: Dari in rerum natura corpus, quod, praeterquam, quod ipſum poſſidet qualitates uere alexipharmacas, triplici ueneno, Peſtis, Variolarum, atque Luis (*Propoſ. X.*), oppoſitas, dum cum mercurio dulci commiſcetur, (a) hunc nocituris qualitatibus, omnibus uel aliquibus, integre, uel ex parte, exuit: et (b) cauſſam omnem, effectaque febris peſtilentis uelociſſime euertit. Atque hoc corpus dico eſſe CAMPHORAM. Id conabor euincere, per ſequentia.

EXPERIENTIA 10. *Res eſt hodie omni dubio exemta, quam, poſt* L. RIVERIVM, *atque* FRIDERICVM HOFFMANNVM, *complures Medici uariarum regionum innumeris fere obſeruationibus comprobarunt, ipſeque ego ſaepiſſime ſum expertus, in febribus inflammatoriis, atque malignis, cum ſalute aegrorum, praeſcribi camphoram. In morbo graui epidemico, cum pete-*

chiis uarii coloris, et nigris, post lene uomitorium, non uno solum nomine laudanda Camphora, et somnum arcessens, et deliria compescens, aptissimum fuit remedium. I. HVXHAM *loco citato pag. 109.*

Contra Pestilentiam, omnes de illa Scriptores, uno ore celebrarunt Camphoram. F. HOFFMANNVS *in elegantissima de usu camphorae interno, Dissertatione sic scripsit: Delinquitur in eo, quod in Peste camphorae dosim maiorem reformident, et quod calidioribus elexiriis uel essentiis admisceant; neque conuenienti tempore eam adhibeant.* Idem *in Medicinae Rationalis Systematicae* Tomo IV. P. I. Sect. I. Cap. XII. *eumdem camphorae usum extollit, simul praedicans electuarium camphoratum, quod in Vindobonensi Peste summam utilitatem adtulit.*

EMANVEL TIMONE sic testatur loco citato: *Oleum naphthae, quod camphorae nostrae compar, ad drachmas ij., est Turcis magnatibus remedium summum in Peste.*

Dixi in *Obseruatione 26., in Peste laudata fuisse amuleta, quibus admixta fuerat camphora.*

EXPERIENTIA II. *Dum in Epidemia Bernensi, Variolae confluentes, pessimae, cum maculis nigris, toties mortiferae essent: auxilium tandem inuenit in Camphora, Amicorum Optumus, Doctissimus* ALBERTVS HALLER.

Com-

Commerc. Litterar. Norici Annus 1736. Hebdom. X. n. 1.

EXPERIENTIA 12. *In gonorrhoea, praecipue uetere, Camphoram usque laudarunt* HENRICVS SCRETA, R. LENTILIVS atque F. HOFFMANNVS. Immo hic ultimus, in *laudatiſſima Diſſertatione*, eſt Auctor, *in initio luis uenereae, praeſtare, exhiberi camphoram cum mercurio fixato propriae inuentionis: et retuliſſe Medicum fide digniſſimum, contra luem ſaepius ſuffeciſſe camphoram ſolam, in axungia uiperarum ſolutam.*

Corollarium 14. Camphora habet uirtutem adtenuandi; ſoluendi pituitam uenerea m; ut et lentorem febrilem, immo ipſum peſtilentem. Adeoque Camphorae inſunt qualitates phyſicae, uere alexipharmacae, triplici ueneno, Peſtis, Variolarum ac Luis Venereae oppoſitae. IOANNES FREIND *Hiſtory of Phyſic. Camphora omnium adtenuantium forte eſt ualidiſſimum.*

EXPERIENTIA 13. *Camphora, miſta cantharidibus, harum irritationes auffert, aſperitates ipſarum inuoluendo, et, ſubtilitate ſua, aptas reddit, per minutiſſima corporis humani uaſa ſe facilius penetrandi. Eadem, miſta mercurialibus, horum ſtimulos minuit, ipſaque traducit in minutiſſimos ductus, ut operentur, coagulata fundendo, et ſola ui impulſus. Namque non ſolum calomeli et mercurius dulcis ita poſſunt cohiberi*

ab

ab operando in uiis capacioribus et glandulis oris; ſed ipſum Turpeth minerale, quod, exigua, doſi, uomitum et deiectiones potenter efficit, Camphorae commixtum, tranſit in remotiſſimum circuitum motus, & ſudorem efficacius exprimit, quam ulla Medicina ſpecifice leuior. Niſi uero Camphora tempore illius uſus, cantharidibus uel mercurialibus miſceatur: illa, uolatiliſſima, haec natiuae ſuae libidini relinquet. IOANNES QVINCY *Philoſ. Transact. N. 365.*

Calomelano frequenter adiicio Camphorae pauxillum, quae ex particulis longe ſubtiliſſimis conſtans, anguſtiſſimos corporis canaliculos penetrando, pennasque quaſi mercurio addendo, uires eius intendit maxume. Quin etiam eadem Camphora corrodentem Mercurialium praeparationum qualitatem delenit, earumque ſpicula obtundit. I. HVXHAM *de morbo colico Damnoniorum.*

Quum homini cuidam, omni die quarto, ueſperi, grana X. mercurii dulcis aliquoties dediſſem: ille inde, poſt adſumtum, aliquoties nauſeauit, tandem tribus uicibus uomuit, et poſtridie aliquoties ſolutus eſt aluo. Poſt haec iidem corpori eamdem quantitatem mercurii dulcis, admiſtis modo a me granis V. camphorae, ipſe exhibui aliquoties, pari dierum interuallo. Nec nauſea; nec uomitus; nec deiectio; nec calor praeternaturalis ortus: et uerbo; in toto corpore pacatiſſima uiſa ſunt omnia.

Viro,

Viro, cui manifesta luis uenereae signa aderant, exhibita sunt mercurii dulcis grana ij. cum Camphorae gr. jß, quinquies de die, per dies insequentes decem, atque intra tot dies, grana C. Ille aeger, post sumtum medicamentum, fere semper sensit in uentre tormina, per horam adfligentia. Die nono quinquies aluum deposuit: et mox ingenti sudore perfusus est: ut et die decimo. Ceteroquin se semper rectissime habuit, nullum futurae saliuationis indicium expertus: licet in conclaui teneretur, in quo magna hominum copia uenercam saliuam effuderat. Phaenomena luis cessarunt simul.

EDVARDVS BARRY et MOORE, *in morbis rebellibus, et ubi saliuatio alias requiritur, dederunt, quauis uespera, per hebdomadas tres, sequens medicamentum, adspectu formidolosum, potens alterans, sed blandum; solius admistu Camphorae. Recipe Pil. de duobus gr. XV. Turpeth. miner. Camphorae ana gr. X. M. Primis diebus, aliqui sequentur uomitus, et aliquoties soluetur aluus. Sed succedentibus, omnia quietissima futura sunt. Medical Essays by a Society in Edinburgh Vol. IV. Art. IV. Est mercurius praecipitatus gryseus* BATEI, *addito purgante.*

Idem experimentum, eodem euentu, sed cum profusis sudoribus, hic repetiit Illustris Medicus Imperatorius, Vir Optumus, ANTONIVS RIVE-

RIVERIVS SANCHE'S, *nisi quod malum uenereum inde plane sublatum non fuerit.*

Sequentium experimentorum euentus spectaui ipse: *Vir, uenerea lue, cum exanthematis adfectus, medicamentum* BARRYANVM *deuorauit per septem dies sequentes. Primo die nausea orta; dein sudor magnus: reliquis; nunc uomitus, nunc multus alui fluxus. Die sexto coepit saliua fluere; et die septimo quidem, ad libras tres usque. Experturi, quid posset Camphora contra saliuae fluxum: die octauo, nono, et decimo, singulo data sunt camphorae gr. X. cum amygdalis dulcibus. Verum saliuae copia decimo demum die diminuta est, sequentibus plane cessans. Interim homo sic sanus est factus. Notandum haec euenisse, in conclaui, ubi mercurialis saliuatio alias consueuit institui.*

Aegri duo, quorum historias adiungo, habiti sunt in cubiculo, a mercurialibus effluuiis puro.

Homini, cui, praeter alia luis signa, fuerunt interna narium ulcera, idem oblatum est medicamentum. Primis diebus quinque, nunc nausea, nunc uomitus, ingruerunt. Post diem intercalarem sextum, continuauit uti per alios quinque dies. Abstinuit rursum per dies duos. Denique per tres insequentes iterum adhibendo, tandem finem consequutus est, ut medicandi, ita et morbi, ulceribus narium, scroti et ani siccatis. Semper uero,

uero, cum uomitus, tum diarrhoea, uexarunt aegrum.

Alii, cui itidem fuerunt ulcera narium, dolores artuum, et reliqua luis phaenomena, datus eſt, quauis ueſpera, per dies quatuor, puluis ex Turpeth. miner. gran. X. et Camphorae gran. XV. Quauis nocte, ingens diarrhoea fuit incommoda. Die quinto, qui fuit intercalaris, ſudor multus. Sequentibus ſeptem diebus continuis, reiterauit Medicamentum, a quo bis uel ter ſolutus eſt aluo, nauſea ſimul turbante. Quum per dies duos rurſum abſtinuiſſet, inſequentibus quatuor, perrexit uti, cum diarrhoea non magna. Et eum in modum ſanatus eſt.

In conclaui, ſaliuantibus dicato, ſequentes aegri, ob luem uenercam, ſunt tractati; et ſeruati omnes; ſed non ſine ſaliuatione magna. *Vnus primo adſumſit puluerem ex Turpethi mineralis, et Camphorae aa. gr. V. Dein dupla doſi deglutiit eumdem. Alius ſemper uſus eſt hac ultima doſi.*

Eiusdem luis ergo, unguento Neapolitano nonneminem inungi feci, atque quouis, quo unctus eſt, die, ſimul ipſum deglutire iuſſi Camphorae gr. X. Enimuero ſaliuatio ſic non eſt coercita.

Neque gargariſatio frequens ex ſolutione Camphorae in oleo oliuarum, apta fuit, inhibere uel minuere ſaliuationem iam factam.

Illud

Illud confessi sunt omnes, saliuationem, ita excitam, fuisse lenem, id est, non incommodam aegro, nec diu productam, adtamen ipsi persanando sufficientem. Saltim dedi operam, ut camphora non misceretur mercuriali corpori, nisi quando utendi fuit necessitas. Quod neglectum noui ab iis, qui mihi multiplicem experientiam obiecerunt, de inertia Camphorae in mercurium dulcem, huic, quauis dosi, adiectae.

Corollarium 15. Exigua dosis mercurii dulcis cum Camphora, est *medicamentum diaphoreticum.* Et repetita saepius, fit *sudoriferum.* Tale quoque est Turpeth minerale, cum Camphora commixtum.

Qui ergo morbi per illa medicamenta curantur; illi curantur uel per *diaphoresim;* uel per *sdurem.*

PROPOSITIO IIII.

Si in qua febre, ualde maligna, acuta, immo acutissima; per naturam suam abitura in bubonas, uel carbunculos, uel petechias, serum sanguinis est coagulatum; et, concisa dosi, repetitis uicibus, exhibetur medicamentum, sanguine specifice grauius, in minima diuisibile, systema sanguineum citissime percurrens, per minutissima corporis humani uasa facillime se penetrans, humoribus corporis humani non miscibile, inque ceteros, praeter sanguinem, non agens, nisi, quatenus ui cordis et arteriarum sanguinearum, maiori

iori momento fertur, quam ſanguis: dico, quamdiu illud medicamentum ſanguini commixtum fluit, calorem corporis humani auctum iri, ſed, quam primum in ſyſtema ſeroſum peruenit, et coagulationem ſeri ſanguinis, febris illius auctae cauſſam non poſtremam, lentos adtenuando humores, morbidosque reddendo fluxos, tollit, augmentum caloris, et a coagulato ſero, et ab ipſo medicamento effectum, ſenſim in decremento fore; immo ipſam febrem acutiſſimam mox deſituram totam, absque bubonibus, carbunculis, uel petechiis; ſi medicamentum ſimul polluerit facultate, deſcripta actione, ſtimulum uel miaſma, auctorem et febris et coagulatorum, immutandi, uel expellendi, uel utrumque efficiundi.

PROPOSITIO XV.

Mercurius dulcis, cum Camphora mixtus, et, conciſa doſi, repetitis uicibus, exhibitus, eſt medicamentum, quod habet dotes, in antecedente propoſitione requiſitas. Etenim mercurius dulcis, cum Camphora mixtus, et ſic exhibitus, agit, ſine moleſtia, atque ſolo momento, quo actus, ui cordis et arteriarum primi ordinis, momentum ſanguinis ſuperat: itaque ſyſtema ſanguinis celerrime pertranſit, inque minutiſſima corporis humani uaſa ſe penetrat (*Exper. 13.*). Atque potentiſſime adtenuando ſerum ſanguinis coagulatum (*Coroll. 6. 11. 14. et Exper. 8.*), febrem,

quantamcunque, non auget, ſed minuit, cauendo a bubonibus, carbunculis et petechiis (*Confect. 27. et 32.*); immo tollit, immutando uel expellendo miaſma (*Prop. XIII.*)

DEFINITIO. *Medicamentum alexipharmacum* uoco *mechanicum*, quando habet qualitates mechanicas: *phyſicum*, quod habet phyſicas; et tandem *phyſico-mechanicum*, quod habet mixtas.

PROPOSITIO XVI.

Mercurius dulcis, cum Camphora mixtus, et conciſa doſi, repetitis uicibus, exhibitus, maxuma cum probabilitate, poteſt ſtatui medicamentum, alexipharmacum, phyſico-mechanicum, in peſte, in bubonas finitura. Etenim mercurius dulcis, praeſcripto modo, exhibitus, uidetur omni indicationi ſatisfacere, pro felici perſanatione peſtis, in bubonas finiturae (*Prop. XIII.*). Itaque recte haberi poteſt pro medicamento alexipharmaco. Aſt longe praeſtantius futurum eſt, ſi cum Camphora combinetur (*Corollar. 10.*). Enimuero haec omnia conſequuntur ex qualitatibus mechanicis hydrargyri (*Coroll. 6.*), et phyſicis Camphorae (*Coroll. 10.*). Adeoque commendatum medicamentum uidetur eſſe alexipharmacum, phyſico-mechanicum, in peſte, in bubonas finitura.

Corollarium 16. Quae peſtis adeo ſic curatur: ea curatur per diaphoreſim, uel per ſudorem

(*Coroll.*

(Coroll. 15.); prout, ab omni aeuo, intenderunt medentes. Subſtitui tantum medicamentum, indicationibus perfectius reſpondens iisque carens incommodis, quae conſuetis ſudoriferis, adhaerentia, peſtem magis truculentam reddiderunt.

Scholion 5. Si obtinet caſus, in *Exper. 8.* notatus, mercurius dulcis cum Camphora mixtus, uidetur quoque praeſtare illo LENTILIANO, ex mercurio dulci et lapide bezoar confecto.

PROPOSITIO XVII.

Cortex Peruuianus eſt medicamentum alexipharmacum, phyſicum, in peſte carbunculoſa. Quae fere ſententia eſt IOANNIS ARBVTHNOT *Eſſay concerning the effects of air on humane Bodies.* Notiſſimum eſt; per corticem Peruuianum aufferri poſſe febres, intermittentes, ac remittentes omnes. Porro:. Cortex temperat uitia bilis, praeſertim acrimoniam eius: uti patet in cura auriginis, nec non eorum, quae fiunt in ſubito iraſcentibus. Tandem gangraenam auffert, et ſphacelum ſiſtit: prout Angli ſufficienter probarunt. Iam, uigente peſte, adeſt febris *(Obſeru. 10. et Obſ. 6. Adpend.)*. Miaſma peſtis bilem duodeni inuertit, ſanguinem Venae Portarum, Bilis promum condum, eaque de cauſſa, omnem Bilem corrumpit *(Obſer. 12. Coroll. 13. 18. 19.)*. In peſte carbunculoſa, integumenta communia, in loco carbunculi,

 ſunt

ſunt mortua (*Obſeru. 15.*) Adeoque cortici Peruuiano facultas alexipharmaca haud tantum competit in peſte carbunculoſa, ſed et rationem ſui habet in aliis quibusdam phaenomenis, id eſt, in qualitatibus phyſicis corticis. Adeoque ille cortex, in illa Peſte, omnino uidetur eſſe medicamentum, alexipharmacum, phyſicum.

Scholion 6. Inde non tantum fluit eximius uſus corticis Peruuiani in gangraena externa uarioloſa: uerum etiam ex *Propoſ. VII. IX. et X.* poteſt intelligi, quod in uariolis peſſimis; nitentibus in gangraenam, quae pus laudabile generare non poſſunt, nihil comparari poſſit, cum frequenti uſu corticis Peruuiani: prout quoque comprobauit experientia. Conf. *Commerc. Litter. A. 1741. Hebd. XXXIII. n. II.* et *Medical Eſſays Vol. V. P. I. Art. X.* Nec minus habeo pro certo, corticem, in truculenta illa epidemia uarioloſa, cuius mentionem feci in *Experientia II.*, ſalubriter adhiberi potuiſſe.

Corollarium 17. An cortex Peruuianus etiam eſt medicamentum alexipharmacum, phyſicum, in Peſte bubonacea: adeoque, ſi in hoc *Scholio 6.* expoſita recogitaueris, uniuerſale: uti cenſere uidetur idem I. ARBVTHNOT? Profecto, multum facit ad id credendum mirabilis illa *Obſeruatio 24.* Statue per te ipſum, qui illam releges, ac conferes cum eis, quae ei connexa luculenter propoſui.

PRO-

PROPOSITIO XVIII.

Si quae ſunt, quae poſſunt cauere contagium Peſtis, uidentur ad haec tria reduci poſſe: Quae (A) miaſmatis, adhuc inhaerentis aeri, uirulentam naturam immutant: (B) Miaſma, corpore humano hauſtum; aucta ui ſolidorum; uentriculi, inteſtinorum ac maiorum uaſorum; expellunt: unaque proſpiciunt κρασει bilis conſeruandae, uel reddendae. Denique (C) Miaſmati facilem egreſſum e cute parant, eidem forte ſpecifice aduerſa.

Ad *primam Claſſem* refero uapores acidos; potus acidulos et acidos, hosque inter princeps, acetum uini. Vide *Conſectarium 12.*

Ad *ſecundam* pertinet *Cortex Peruuianus.* Per hunc, in peſte Maſſilienſi, Chirurgus quidam ſe ſanum praeſtitit, referente I. ARBVTHNOT. Hinc laudatiſſima eſt *Tinctura Quinquinae* cum corticibus aurantiorum Hiſpalenſium, et radice Serpentariae Virginianae, ex uino Hiſpanico, uel ſpiritu uini Gallico facta; quam eleganter propoſuit I. HVXHAM. Vſu cotidiano *eſſentiae corticis Peruuiani*, ſe cum tota ſua aula, multos annos in Hungariae inſalubribus locis habitantem, conſtanter ab omni febre paludoſa praeſeruauit BONNEVAL: ceteris Praetoribus, ac multo magis domeſticis ipſorum, ab illa febre non immunibus. IOANNES GEORGIVS HENRICVS KRAMERVS *de Scorbuto.*

Tertiae adſcribo *mercuriale medicamentum.* Vt homo, quauis ueſpera, puluiſculum ex mercurii dulcis grano j., cum Camphorae tandundem, deglutiat. Nonne enim Turpethum minerale, canes rabioſos ſanare potens, aeque potuit ipſos a rabie praeſeruare? Vide *Experien.* 7.

PROPOSITIO XIX.

Morbus peſtilens, a miaſmate, in pulmones inſpirato, productus, tranſit mox in pulmonum gangraenam, nulla arte ſanabilem (*Obſeru.* 6. *et Confect.* 4.).

Corollarium 18. Adeoque, niſi receptum modo pulmonibus miaſma peſtilens uaporibus acidis forte immutari queat: morbus, inde ſequuturus, eſt abſolute lethalis.

PROPOSITIO XX.

In omni febre maligna, principio morbi, exhibendum eſt lene uomitorium. Atque huius exhibendi eo maior eſt neceſſitas, quo malignior fuerit morbus. Hinc in Peſte eſt ſumma. Etenim in omni morbo maligno adeſt ſimul ei proprium miaſma (*Confect.* 40.), quod, uentriculo forte captum, non tantum humores, uentriculo et inteſtino duodeno proprios, inuertit (*Confect.* 13.), ſed et mala multa uicino cordi infert (*Confect.* 14.), dein, integra ſua ui, immiſcetur humoribus circulantibus (*Confect.* 17.), totique

que bilis oeconomiae eſt infenſiſſimum. Id de peſtilenti uide *(Confect. 18. 19.)*. Rabioſi ueneni ſimilem effectum uiderunt GVCKELINVS apud R. LENTILIVM, et TAVVRY *Hiſtoir. de l'Acad. Royale des Sciences 1699.* et IOANNES HENRICVS BRECHTFELD, *Act. Med. Hafn. Vol. V. n. 114.* Dato uomitorio, malignitatis ſeminium, uel ex toto, uel ex parte tollitur *(Confect. 15.)*: unaque, per ſyſtematis bilioſi concuſſum, educuntur bilioſa, foetida, corrupta *(Confect. 18.)*. Adeoque, per uomitorium, morbo maligno, malignitatis plurimum ueriſſime detrahitur. Niſi uero illud lene fuerit, excitando ſpaſmos uehementiſſimos *(Obſeru. 28.)*, malum augebit. Praecipimus autem, illud exhiberi, principio morbi. Quid enim iuuabit, miaſmate iam circumeunte omnes uias, cum uariis noſtris humoribus? Quin tunc potius nociturum putatur *(Obſeru. 11. Confect. 30.)*.

Scholion. 7. Vtilitatem horum uomitoriorum in malignis agnouerunt prudentes Medici Practici. In morbo graui, epidemico, cum petechiis uarii coloris, et nigris, uomitorium lene praemiſit I. HVXHAM (*Experient. 10.*) In uariolis, quotusquisque idem non extollit? In rabie canina, ab ipſo, ſemper curae initium fecit SCRETA. Apud R. LENTILIVM *Iatromnemat. Medic. Theor. Practicorum* Part. I. Cap. VIII. *Scholio 2.* Quantum boni in Peſte inde

prouenerit, docent *Obſeruationes 11. 28.* et *Obſeru. 13 Appendicis.*

PROPOSITIO XXI.

Tollere morbum peſtilentem, per uiam reſolutionis. Vel, ſi hoc fieri nequit, materiem eius critice euacuando, per glandulas ſeroſas, praecipue inguinum: unaque impedire ortum carbunculorum, ac petechiarum.

I. Quam primum uentriculus male adficitur, cum phaenomenis, deſcriptis in *Obſeruat. 10. et 6. Adpendic.*, detur extemplo uomitorium; radix ypecacuanhae cum nitro; uel decoctum illius radicis; uel uitriolum album (*Propoſ. XX et Scholio 7.*).

II. Quauis hora tertia, exhibeatur ſequens medicamen. Rec. Stibii diaphoretici nitrati grana XV. Mercurii dulcis gran. jß. Camphorae grana jj. Miſce, ſuperbibantur ſeri lactis recentis, vel decocti hordei tepidi unciae IV. (*Prop. XVI. et Corollar. 16.*). Vel et detur, eodem temporis interuallo, apta doſis mercurii alkalizati, cum pauxillo Camphorae.

III. Inguinibus adplicetur emplaſtrum de meliloto, addita Camphora (*Confect. 24. 26. 27.*).

IV. Denſis inguinibus, uel bubonibus profunde tumentibus (*Obſeru. 16. et Confect. 31. 33. 34.*), admoueatur emplaſtrum ueſicans, uel ſolum

(*Ob-*

(*Obſeru. 29.*), uel emplaſtro de meliloto commixtum.

V. Victus ſit acutorum (*Obſeru. 28. et Obſ. 13. Adpend.*).

PROPOSITIO XXII.

Si locus cutaneus rubeat, tumeat, caleat, ardeat, doleat; uel maculis fiat turpis: fas ſit, ſperare carbonem (Obſ. 15.). Iuuabit ergo

I. Adtrahentia loco adfecto adplicuiſſe:

II. Interne dari, omni hora quarta, corticis Peruuiani electi drachmam dimidiam, cum aqua alexiteria lactis, uel alia diapnoica (*Prop. XVII.*).

PROPOSITIO XXIII.

Perſanare anthracem.

I. Agatur in ſuppurationem, profunda ſcarifatione circumcirca in uiuis facta; quo excidant mortua (*Obſeru. 15. et Obſeru. 14. Adpend*).

II. Interne detur idem cortex, modo, quem praecedens Propoſitio declarauit.

Scholion 8. Cetera, pro tractandis bubonibus ac carbunculis, facile ſciuntur ex *Chirurgicis*: uel et ex *Obſeruationibus*, modo citatis.

* *

ADPENDIX. CONTINENS OBSERVATIONES DE PESTILENTIA QVAE ANNIS. MDCCXXXVIII. ET. MDCCXXXIX ODZACOVIVM. VASTAVIT

OBSERVATIO I.

Quum Odzacouium, menſe Iulio Anno MDCCXXXVII. expugnaretur, multa hominum ac equorum millia, uno, eoque aeſtuoſo, die, perierunt, ferro, igne et aquis. Vnde primo tot cadauerum, uel non, uel minus recte ſepultorum putredo; dein aquarum ſtagnantium et ſalinarum potus cotidianus; domicilia ſubterranea; continuus metus hoſtilis impetus; portractae uigiliae; defectus plurium, cum ad uitam neceſſariorum, tum eorum, quibus adſueuerant, efficere potuerunt, ut ipſa Peſtilentia, menſe Aprili anni ſequentis, corpora militum, iam ad quosuis morbos diſpoſita, inuaderet. Inuaſit autem, cum bubonibus uariis; cum parotidibus; carbunculis; petechiis; uibicibus, ac profuſis ſudoribus.

OBSERVATIO 2. *Exeunte menſe Maio, contagioſus morbus occupauit multos, multosque occidit.*

occidit. Durauit ille furor usque ad diem 12mum Iunii, a quo usque ad diem 23um eiusdem multum diminuebatur. Per aliquot dies Iulii, nullus amplius infectus est: inde et numerus aegrorum decreuit, omniaque in melius mutata sunt, ut, mense Septembre, lues haec penitus exstincta fuerit. Enimuero, mense Februario Anni insequentis, rediit idem morbus, mense Iulio eiusdem, iterum, sed integre, desinens.

OBSERVATIO 3. *Instrumenta, quibus Chirurgus usus est, adeo liuida et atra fuerunt reddita, quasi aqua forti imbuta essent. Quin immo capulum argenteum gladii, qui, per omne tempus pestis, tentorio adfixus fuerat, nigrescens factum est.*

OBSERVATIO 4. *Die 12mo Iunii Ann. MDCCXXXVIII., quo Pestis furor cessare coepit (Obs. 2.), terra uehementer contremuit.*

OBSERVATIO 5. tradit historiam primi infecti: *Hora quarta post meridiem, horripulatio ingruebat; sequebatur aestus, cum dolore capitis: debilitas: anxietas: delirium. Adparuerunt bruno-rubra exanthemata in pectore: sub axilla sentiebatur dolor, sed sine tumore. Postridie erat mentis impos: maculae augebantur: et sub axilla dextra, fuit tumor durus, sine signis inflammationis. Vesperi; calor multum augebatur; respiratio erat oppressa; pulsus durus ac intermittens; lingua torrida; delirium maius: facies Hippocratica. Moriebatur sequente nocte. In cadauere aperto, uasa sanguinea capitis fuerunt sanguine turgida: dextrae cauitati cordis magnus poly-*

polypus inerat: axillae glandula indurata fuit, magnitudine nucis iuglandis, in cuius medio pus repertum, non foetens, atque uiſcoſum.

OBSERVATIO 6. refert ſucceſſionem ſymptomatum:

(a) *Qui peſte corripiebantur, horripulationem patiebantur in prandio, uel illico, poſt hoc finitum; uel quatuor horis poſt illud.*

(b) *Eam excipiebant calor; nauſea uel uomitus:*

(c) *Omnes habebant adpetitum deletum, ante, quam bubo, et carbo, uel reſoluebantur, uel ſuppurabant.*

(d) *Quo initio peſte adficiebantur, illico eos defecerunt uires, quaſi aucto corporis pondere. Immo et cadauera peſtiferorum grauiora credebantur; etiamſi extremitates diu poſt mortem flexiles manſerint.*

(e) *Principio morbi pulſus nunc magnus et celer; nunc inaequalis et debilis, nunc profundus et intermittens. Ante mortem plerumque fuit durus et intermittens, uel debilis et celer.*

(f) *Ex urina iudicium nullum. Erat enim nunc pauca, nunc craſſa, nunc non; cum, uel, ſine ſedimento.*

(g) *Multi ualde ſitiebant. Alii omnem potum auerſabantur.*

(h) *Plerisque fuit aluus ſtricta.*

(i) *Intolerabilis fuit capitis dolor, nonnumquam cum uehementi narium haemorrhagia, et rebelli contra omnia remedia; quales aegri erant, ebriorum inſtar; uel uertiginoſi. Alii delirabant, cum agrypniis, oculis flammeis; adſpectu truci.*

(l) *Haemorrhagia moderata, ante diem quartum*

tum oriens, febrem efficaciter ſupprimebat; ſed bubones ac carbunculi tarde ſuppurabantur.

(m) *Haemorrhagia uehemens, poſt quartum diem eueniens, lethalis. Namque ſecti bubones; ſcarifati carbunculi, exſiccabantur, hominesque moriebantur, cum conuulſionibus.*

(n) *Alii inciderunt in coma. Quales ante obitum conuellebantur, eaque uehementia, ut nonnulli, poſt erectionem penis, ſemen eiaculati ſint. Veſicatoria, talibus aegris admota, ueſicae loco, liuidam maculam effecerunt.*

(o) *Materia, reiecta uomitu, in nonnullis fuit, tamquam lac coagulatum; quamuis nec lac, nec lacticinia fuerint Odzacouii. Aliis reiecta fuerunt glutinoſa, et nigricantia. Bilis uomitus initium uel finem fecit.*

Observatio 7. enarrat hiſtoriam bubonum:

(a) *Adparuerunt bubones apud aliquos, in primis ſcorbuticos, ante febrem, cum aliquo dolore, ſed ſine inflammatione.*

(b) *Durante febris impetu, in eodem ſtatu permanſerunt: ſed illo ceſſante, alii reſoluti ſunt, alii induruerunt, niſi arte emollirentur.*

(c) *Multiplices fuerunt:*

(A) *In collo. Hi raro, uel tarde, ſuppurabantur. Plerisque reſoluebantur. Permultis mortem adtulerunt.*

(B) *Parotides; quae periculoſiſſimae fuerunt, etenim reſolui renuebant. Per emollientia tractatae, numquam fuderunt bonum pus, ſed per tunicas abſceſſerunt, relinquendo cauitatem, ut con-*

tractio

tractio musculi sterno-cleido-mastoidaei uideri potuerit. Plerisque fuerunt lethales. Comitabantur eas febris insignis, et dolor intolerabilis ad inferiorem maxillam.

(C) *Glandularum maxillae inferioris. Hae ad suppurationem perducebantur numquam; sed uel tarde resoluebantur, uel suffocarunt aegros.*

(D) *Subaxillares. Harum pleraeque resoluebantur; paucae suppurabantur. Magnos dolores excitarunt; praecipue, si utramque axillam occuparent.*

(E) *Inguinum. Hi in aliquibus sponte resoluebantur, quibus febris mitis; et transspiratio bona fuit. Alii, recte suppurati, sponte aperiebantur: uel mox emolliebantur. Peiores fuerunt maxume in scorbuticis: quando tota glandula, sensim tamquam corpus durum, sed steatomatosum, suppurando, excidit. Notabile fuit, scorbuticos ita scorbuto simul liberatos fuisse.*

OBSERVATIO 8. circa carbunculos:

Efferebat se uesicula flauescens, uel liuido-nigrescens, quam ambiebat circulus rubescens, mox nigrescens. Ex incisa effluxit rubro-, uel coeruleo-flauescens ichor.

Paucis horis sic augebantur, ut in nonnullis Rublonem uel aequarent, uel superarent, si magnis musculosis partibus insiderent.

Qui neruosa tendinosaque loca occupabant. e. g. tempora, caput etc., ii semper habuerunt maiorem febrem coniunctam.

Raro fuerunt soli; saepe cum bubonibus complicati.

Vbique aderant signa sphaceli.

Inhae-

Inhaeſerunt omnibus partibus corporis: ipſis quoque ſuperciliis, naſo, ſcroto atque coli; exceptis tantum auribus, uola manus atque planta pedis.

Peſte declinante, carbunculorum ea erat facies, quae eſſe ſolet, ubi ueſicantia effectum ſuum non ediderunt. Ita etiam erant comparati in iis, qui peſtem ſuſtinuerunt, et ſe aeri nimis cito tradiderunt.

Loca bubonum ac carbunculorum, principio morbi, admodum doluerunt. Eo ipſo die, bubo intumuit, uel aliquantum durus fuit. Sed anthrax ſecundo uel tertio morbi die obſeruatus, utpote profundior.

OBSERVATIO 9. *Quodſi bubones et carbunculi, inciſione facta, exſiccabantur, uel non ſuppurabant: nec non, ſi loco boni puris, ichor, uel flaueſcens, uel gryſea aqua continuo efflueret; malum fuit.*

Petechiae plerumque cum bubonibus coniunctae fuerunt, ſaepenumero adparentes die quarto, adficientes aegros delirio usque in maniam, ita, ut induti, tamquam ſani uerſantes, mira multa moliti ſint.

Petechiae, ante quartum, bruno-nigrae, uel liuidae, plerumque lethales.

Rubrae, die ſexto uel ſeptimo, in corporibus boni ſucci prodeuntes, abierunt, perſpirando. Quibus ſi una coniunctus eſſet bubo, hic reſoluebatur, petechiis palleſcentibus, die duodecimo, uel quarto et decimo.

OBSERVATIO 10. *Vibices rari fuerunt. Plerique in cadaueribus uiſi. In uiuis adparuerunt in dorſo, tamquam ſtriae rubrae: in cadaueribus liuidae, uel atreſcentes. Vna adfuerunt cum bubonibus, ſed ante obitum euaneſcentibus.*

OBSERVATIO II. *Aliqui habuerunt bubones quinque, uel ſex; adtamen ſine febre; lectis ſe non addicentes: cum adpetitu bono. Enimuero ſi homines habuerunt ſudores largos, a minimo motu effectos: fuerunt ſemper animo erecto et laeto: temperamenti ſanguineo-cholerici. His reſoluti ſunt bubones, intra hebdomadas quinque uel ſex. Carbunculi eis cito ſanabantur.*

OBSERVATIO 12. *Venae ſectioni, in infectis inſtitutae, mors cito ſucceſſit. Idemque plane fuit, ſiue multum, ſiue parum ſanguinis detraheretur: immo, quibus multum ſanguinis effuſum eſt, hi, poſt aliquot horas, interierunt.*

Laxan-

Laxantia nullius usus fuerunt.

OBSERVATIO 13. proponit curam:

Omnes pestiferi copiose biberunt decoctum auenae excorticatae, cum decocto scordii diluto, adfusis spiritibus acidis.

Vomitoria in initio ualde proficua fuerunt; praecipue sal uitrioli, a scrupulo uno usque ad duos. Verum et radix ypecacuanhae, et tartarus emeticus adhibita sunt.

Emeticum male euenit iis, qui inde uel purgabantur, uel nullo modo euacuabantur.

Hyperemesis sanabatur clysteribus, ex externo usu theriacae.

In deliriis profuit, adplicuisse pedibus uesicatoria.

Mane exhibita fuit mixtura simplex ad guttas LX., uel acetum bezoardicum, cum spiritu nitri dulci, cochleatim. Vel etiam essentia pimpenellae albae; scordii; millefolii; tinctura tartari.

Post meridiem et uesperi, dati sunt pulueres nitrosi cum Camphora, et radice serpentariae Virginianae.

Omnia frigida exitialia fuerunt. Qui nosocomio illati sunt, pluuia uel frigore adfecti: hi, uel inter portandum, uel paullo post, obierunt.

OBSERVATIO 14. *Proficuum fuit, bubones et anthraces, principio incidisse usque in induratam substantiam. Tum, sanguine aliquantum fluente, uulnus, linteo carpto, emplastro suppurante, et imposito cataplasmate emolliente tectum. Vnde mox imminuta febris: bubo suppurabatur, cum salute aegri.*

Scarifatis carbunculis, adplicata fuit tinctura aloes et myrrhae: qua consumta, balsamum de Copiua adhiberi coeptum est. Corrodentia, siccando, et impediundo suppurationem, noxia.

Quibus, peste declinante, euenerunt carbunculi (Obs. 8.): hi sanabantur per interna, et externum usum solius unguenti albi camphorati.

Vesicatoria, in anthracibus, praesertim scarifatis, aliquid boni praestiterunt: sed, in bubonibus, nihil.

FINIS.

LIPSIAE, LITTERIS BREITKOPFIANIS.

